ԱԶԳ
AZG
armenian newspaper

Սեպտեմբեր 29
1992
Երեքշաբթի

օրաթերթ
Բ տարի, թիւ 97 (189)
գինը 2 ռ.

Երեւան 375010
Հանրապետութեան 47

դասիչ 69149

հեռ. 581841, ֆաքս 562941, տելեքս 243266 OPRI SU

Մայքլ Հեզլթայն. «Մեծ Բրիտանիան պաշտոնապես ճանաչել է Ադրբեջանի տարածքային ամբողջականությունը»

Հակառակ երեկ ժամը 17.00-ին Ադրբեջանի զինված ուժերի կողմից ԼՂՀ Մարտակերտի շրջանում սկսած լայնածավալ գործողություններին, Ադրբեջանի նախագահ Աբուլֆազ Էլչիբեյը նույն օրը Բաքվում հանդիպելով Մեծ Բրիտանիայի առեւտրի եւ արդյունաբերության նախարար Մայքլ Հեզլթայնին, ասել է, թե Ադրբեջանն առայժմ չի հրաժարվի ԵԱՀԽ-ից եւ կձգտի Հայաստանի հետ կոնֆլիկտը լուծել միայն խաղաղ ճանապարհներով: Էլչիբեյի կարծիքով, Ղարաբաղի հարցը հաջողությամբ կլուծվեր, եթե Բուշը, Մեյջորը եւ Ելցինը ազդեին Հայաստանի վրա, որն «անհաշտ դիրք է գրավում»: Իր հերթին Հեզլթայնը հայտարարել է, որ Մեծ Բրիտանիան պաշտոնապես ճանաչել է Ադրբեջանի տարածքային ամբողջականությունը եւ նրա կարծիքով Լեռնային Ղարաբաղը Ադրբեջանի հանրապետության անբաժանելի մասն է: ■

ԶԻՆԱԴԱԴԱՐ. 20 ՐՈՊԷ ՀԵՏՈ ԱԴՐԲԵՋԱՆԸ ԽԱԽՏԵՑ ԱՅՆ

Ուժգին հարձակումներ Մարտակերտում, 500 կիլոգրամանոց ռումբեր Հադրութի վրա

Հակառակ զինադադարի մասին Սոչիի համաձայնագրի, սեպտեմբերի 27-ի երեկոյան եւ լույս 28-ի գիշերը Ադրբեջանի տարածքից վերսկսվել են հայկական սահմանամերձ բնակավայրերի գնդակոծությունները: Ինչպես «Սնարք»-ի թղթակցին հայտնեցին Հայաստանի պաշտպանության նախարարությունում, տանկերից եւ հաուբիցներից առավել ուժեղ հրետակոծության են ենթարկվել Սոդք ավանը եւ նրա պաշտպանական դիրքերը: Կան զոհեր եւ վիրավորներ, որոնց թիվը ճշտվում է: Զգալի նյութական վնաս է հասցվել նաեւ տեղի լեռնահարստացուցիչ կոմբինատին:

Միաժամանակ ադրբեջանական կազմավորումները փորձել են գրավել Գորիսի շրջանի Կոռնիձոր գյուղը: Սեպտեմբերի 28-ի առավոտյան հայկական ջոկատները սահմանի այդ մասում ծանր պաշտպանական մարտեր էին մղում:

Անցած գիշերը տագնապալից էր նաեւ Մեղրու, Արարատի, Եղեգնաձորի, Նոյեմբերյանի եւ Տավուշի շրջանների սահմանամերձ բնակավայրերի համար: Երասխավանի գնդակոծության ժամանակ զոհվել է հայկական ինքնապաշտպանական ուժերի մեկ մարտիկ:

Անցած գիշեր անհանգիստ էր նաեւ ԼՂՀ արեւելյան եւ հարավային սահմաններում

Ավելի է սրվել դրությունը Ղարաբաղի հյուսիսում: Երեկ, տեղական ժամանակով ժամը 17-ին ադրբեջանական կազմավորումները հարձակում են սկսել Մարտակերտի շրջանի Կիչան գյուղի ուղղությամբ: Ինքնապաշտպանության ուժերը դժվարությամբ են դիմադրում զրահատեխնիկայի մեծ գերակշռություն ունեցող հակառակորդի ճնշմանը:

Անցած գիշեր անհանգիստ էր նաեւ ԼՂՀ արեւելյան եւ հարավային սահմաններում Ասկերանի եւ Հադրութի շրջաններում: ԼՂՀ ինքնապաշտպանության ուժերի շտաբի հաղորդագրության համաձայն, 500-կիլոգրամանոց ռումբեր են նետվել Հադրութի շրջանի Էդիլլու, Մեծ Թաղլար, Խանձաձոր, Ասկերանի շրջանի Ավետարանոց գյուղերի, ինչպես նաեւ Ստեփանակերտի արվարձանների վրա: Հետեւանքների մասին տվյալները ճշտվում են: Ադրբեջանի տարածքից «Գրադ» կայանքներից եւ հեռահար հրետանուց գնդակոծվել են հայկական Խանաբադ եւ Փառուխ բնակավայրերը, Ասկերան ավանի արվարձանները եւ Հադրութ շրջկենտրոնը: Նորից տուժել են խաղաղ բնակիչները: Ղարաբաղի ինքնապաշտպանական ուժերի կողմից, ըստ Ղարաբաղի «Նորություններ» գործակալության, պատասխան գործողություններ չեն ձեռնարկվել:

Ղարաբաղի գյուղերի վրա արձակվել են գնդիկավոր ռումբեր

«Նոյյան տապան»-ի թղթակիցը Ստեփանակերտից հայտնեց, որ սեպտեմբերի 28-ին, ժամը 15-ին մոտ ինքնաթիռներից ռմբակոծվել են Մարտունու շրջանի Կոլխոզաշեն, Ասկերանի շրջանի Ջանախչի եւ Շուշիի շրջանի Լիսագոր գյուղերը: Ռմբակոծման ժամանակ օգտագործվել են գնդիկավոր ռումբեր: Նախնական տվյալներով, վիրավորվել է 2 մարդ: ■

Երեւան են ժամանում Սոչիի համաձայնագրի դիտորդները

Սեպտեմբերի 28-ին Սոչիի համաձայնագրի կատարմանը հետեւելու համար Երեւան ժամանեցին Ռուսաստանի պաշտպանության նախարարության երեք ներկայացուցիչներ: Ինչպես հայտնի դարձավ «Սնարք»-ի թղթակցին, սեպտեմբերի 30-ին Երեւան կժամանի 30 հոգանոց պատվիրակություն Ուկրաինայից, Վրաստանից, Ղազախստանից եւ Բելառուսից: ■

Գայդարը կայցելի Երեւան եւ Բաքու

Ինչպես «ԻՖ»-ին հայտնեցին Ռուսաստանի կառավարության լրատվական ծառայությունում, սեպտեմբերի 30-ին սպասվում է վարչապետի պաշտոնակատար Եգոր Գայդարի այցը Երեւան եւ Բաքու:

Հայաստանի կառավարության լրատվական ծառայության տվյալներով, Երեւանում նա բանակցություններ կվարի Հայաստանի վարչապետ Խոսրով Հարությունյանի հետ Ռուսաստանի եւ Հայաստանի տնտեսական համագործակցության վերաբերյալ: Սպասվում է, որ կխոսվի Հայաստանին տրվելիք ռուսական վարկի մասին: ■

ՄԱԿ-ի փախստականների գործերով հանձնաժողովը կօգնի Հայաստանին

Ինչպես «ԻՖ»-ի թղթակցին հայտնեց ՄԱԿ-ի կոմիսարիատի Երեւանում գտնվող պատվիրակության ղեկավար Ժան-Կլոդ Կոնկոլաղը, վերջին տարիներին Հայաստան են ժամանել 300 հազար փախստականներ, նրանցից 50 հազարն արդեն մեկնել են հանրապետությունից:

«Մենք համոզվեցինք, որ փախստականները խիստ կարիքի մեջ են: Մենք շատ բայլեր կձեռնարկենք օգնության կազմակերպման ուղղությամբ, առաջին հերթին՝ մթերային: Այս կապակցությամբ մենք այլ միջազգային կազմակերպությունների հետ կփորձենք բացել 1–2 մարդասիրական միջանցքներ դեպի Հայաստան», հայտարարեց Կոնկոլաղը: ■

Ադրբեջանն առաջինն է խախտել զինադադարի համաձայնագիրը

Դիտորդները կտեղակայվեն մինչեւ հոկտեմբերի 6-ը

Հոկտեմբերի 19-ին Սոչիում ստորագրված զինադադարի մասին համաձայնագիրը եւ դրանից հետո Մոսկվայում կնքված արձանագրությունը, որը նշում է այդ զինադադարի անցկացման մեխանիզմները, ըստ էության ուժի մեջ են մտել սեպտեմբերի 25-ի ժամը 24:00-ից, բայց 20 րոպե անց խախտվել է Ադրբեջանի զինված ուժերի կողմից:

Խախտումները շարունակվում են մինչեւ օրս, իսկ կնքված արձանագրության համաձայն շուտով շրջան կժամանեն դիտորդների խմբեր, որոնք կտեղակայվեն Հայաստանի, Ադրբեջանի եւ Լեռնային Ղարաբաղի տարածքներում:

Զինադադարի եւ դիտորդների հսկիչ մեխանիզմի իրագործման հարցերին էր նվիրված պաշտպանության նախարար Վազգեն Սարգսյանի, նրա տեղակալ Վահան Շիրխանյանի եւ ՀՀ զինված ուժերի հրամանատար, գեներալ-լեյտենանտ Նորատ Տեր-Գրիգորյանցի մամուլի ասուլիսը:

Վերջինս էլ անդրադարձավ դիտորդների բաժանման մեխանիզմին: Ըստ պայմանավորվածության, դիտորդները կժամանեն մինչեւ հոկտեմբերի 6-ը: Ողջ շրջանը բաժանվել է 5 գոտիների, յուրաքանչյուր հանրապետությունից կլինեն 50-ական դիտորդներ, որոնք կլինեն զինծառայողներ: Զինված միավորումները պետք է 5 կիլոմետրով հեռանան սահմաններից, թողնելով միայն սահմանապահ զորքերին: Առաջին գոտին, որը կընդգրկի Նոյեմբերյանի շրջանը եւ Կրասնոսելսկի մի մասը, կհսկեն Ռուսաստանի դիտորդները: Երկրորդ գոտին կընդգրկի Կրասնոսելսկի, Վարդենիսի եւ Գորիսի շրջանի մի մասը, ուր կտեղակայվեն Բելառուսի դիտորդները: Երրորդ գոտում՝ Գորիս–Ղափանում կլինեն ուկրաինացիներ, չորրորդում՝ Հադրութի եւ Մարտունու շրջաններում՝ Ղազախստանի ներկայացուցիչները, իսկ հինգերորդում՝ Նախիջեւանի սահմանում վրացիները: Թե որքանով այս մեխանիզմը կգործի, անշուշտ դժվար է կանխորոշել: Իջեւան–Ղազախ հատվածում նրանք հանդիպել են, իսկ Ասկերան–Աղդամ հատվածում ղարաբաղցի դիտորդը տեղ չի հասել, որովհետեւ նշանակված ժամին Աղդամից հուժկու հրետակոծության է ենթարկվել Ասկերանը: Այդ առթիվ պարոն Շիրխանյանը հայտարարեց, թե զինադադարի կնքման օրից Հայաստանի սահմաններում եւ Լեռնային Ղարաբաղում Ադրբեջանական կողմի ծավալած լայնածավալ գործողությունները, անդադար օդային եւ ցամաքային հրետակոծությունները վկայում են, որ Ադրբեջանը, ստորագրելով զինադադարի համաձայնագիրը, ի սկզբանե գիտեր, որ այն չի կատարելու եւ մինչեւ սեպտեմբերի 30-ն ընկած ժամանակահատվածը՝ դիտորդների ժամանումը, օգտագործեց, որպեսզի ավելի շատ տարածքներ գրավի: Իր կողմից պաշտպանության նախարար Վազգեն Սարգսյանը հայտարարեց, թե ներկայումս մենք մոտ ենք զինադադար հաստատելուն, եւ, իր կարծիքով, Ռուսաստանն իրոք ցանկանում է զոնե երկու ամսով խաղաղություն հաստատել շրջանում: Խոսելով ազգային բանակի ստեղծման մասին, նա շեշտեց, որ իսկական բանակի կայացման համար պետք է 5–7 տարի: Իսկ եղած բանակի կորիզը հնարավոր չէ հզորացնել, քանի որ գտնվում ենք պատերազմական գործողությունների մեջ:

Ա. Հ.

Սերբական օդային հարձակումներ 2 ճակատի վրա

Հակառակ եւրոպական խորհրդի եւ ՄԱԿ-ի ներկայացուցիչների՝ լորդ Օուենի եւ Սայրուս Վենսի ներկայության, սերբական զորքը երեկ շարունակեց ռմբակոծել թե՛ Բոսնիայի իսլամների եւ թե խորվաթների դիրքերը, շարժման մեջ դնելով նաեւ իր օդուժը: Ամիսներից ի վեր առաջին անգամ սերբական օդուժը ռմբակոծեց Զագրեբի մոտ Սլովանսկի Բրոդ քաղաքը, իսկ Սարաեւոյում թնդանոթի կրակ բացեց մի շուկայի վրա, որի հետեւանքով զոհվեց 3 եւ վիրավորվեց 20 մարդ: Իր հերթին սերբական ռադիոն հաղորդեց, թե իսլամները Բոսնիայում եռօրյա կռիվներից հետո ջարդ են կազմակերպել սերբ ազգաբնակչությամբ Սիլիչի բնակավայրի դեմ: Մյուս կողմից, Բոսնիայի իսլամների նախագահ Իզեթբեգովիչը նախորդ օրը համայն աշխարհի իսլամներին ուղղած իր կոչը կրկնեց երեկ Պակիստանի մայրաքաղաք Իսլամաբադում: ■

Իլիեսկուին չհաջողվեց 1-ին փուլից ընտրվել նախագահ

Ռումինիայի ամբողջ տարածքում կիրակի օրը տեղի ունեցան նախագահական ընտրություններ: Առաջադրված 6 թեկնածուներից առավելագույն ձայն հավաքեց նախագահ Իոն Իլիեսկուն, սակայն ոչ այնքան շատ, որպեսզի առաջին փուլից ընտրվեր նախագահ: Հոկտեմբերի 11-ին կկայանա ընտրությունների եզրափակիչ փուլը, որտեղ Իլիեսկուն կմրցի իր բարեփոխիչ ախոյանի՝ Բուխարեստի համալսարանի դեկան Էմիլ Կոնստանտինեսկուի հետ: ■

Ափխազական հարց. Մոսկովյան հանդիպումը խիստ էր

Կրեմլում տեղի ունեցավ Ռուսաստանի նախագահ Բորիս Ելցինի եւ Վրաստանի Պետխորհրդի նախագահ Էդուարդ Շեւարդնաձեի հանդիպումը: Այն անցավ «խիստ մթնոլորտում»: Քննարկվեց Աբխազիայում իրադրության կարգավորման պայմանավորվածությունների կատարման ընթացքը, որոնք ընդունվել էին Ռուսաստանի, Վրաստանի եւ Աբխազիայի սեպտեմբերի 3-ին Մոսկվայում կայացած հանդիպման ժամանակ: Որոշվեց մտնական կապի մեջ լինել, որպեսզի հնարավոր լինի հաղթահարել ճգնաժամն այդ շրջանում: Երկու պետությունների ղեկավարները պայմանավորվեցին, որ Վրաստանը առանձնացման գոտուց դուրս կբերի ծանր տեխնիկան: Կողմերը համաձայնեցին ուժեղացնել անվտանգության միջոցները երկաթուղու երկայնքով: Այդ նպատակով երկաթուղուն կկցվեն ռուսական զորքեր: Ելցինն ու Շեւարդնաձեն պայմանավորվեցին, որ հաջորդ հանդիպումը տեղի կունենա հոկտեմբերի 13-ին Վրաստանում կայանալիք ընտրություններից հետո: Ամենայն հավանականությամբ, հանդիպումը տեղի կունենա Մոսկվայում: ■

ԱՊՀ կրթության պետերը Տաշքենդում

Հոկտեմբերի 1-ին Տաշքենդում իր աշխատանքը կսկսի ԱՊՀ երկրների լուսավորության եւ բարձրագույն կրթական հաստատությունների նախարարների նստաշրջանը: Խորհրդակցությունները կտեւեն երեք օր եւ կքննարկվեն դիպլոմների եւ հաստատության վկայականների միանման ստանդարտների, դպրոցական եւ բուհական դասագրքերի տպագրության հետ կապված հարցեր: ■

Օդանավային ծանր վթար Պակիստանում եւ...

Երեկ օդանավային մեծ աղետ տեղի ունեցավ Պակիստանում, երբ տեղական ավիաընկերությանը պատկանող օդանավն իր 267 ուղեւորներով եւ անձնակազմի անդամներով ջախջախվեց Իսլամաբադ-Լիբերիա թռիչքի ժամանակ: Գերմանական «Լուֆթհանզա» ավիաընկերությունից 1986 թ. գնված օդանավը, ըստ նախնական տվյալների, կատարելապես սարքին վիճակում էր գտնվում, իսկ եղանակը թռիչքի պահին եղել է նորմալ: Շուրջ մեկ ամիս առաջ նույն տիպի մի ինքնաթիռ էր ջախջախվել Տայլանդից Կատմանդու ճանապարհին, երբ զոհվել էր 113 մարդ: ■

Նիգերիայում

Կիրակի օրը օդանավային մի այլ աղետ է տեղի ունեցել Նիգերիայում: Լակոսից թռիչք առնելուց կարճ ժամանակ անց ջախջախվել էր ռազմական Հերկուլես «C–130» ինքնաթիռը, իր 163 ուղեւորներով: ■

Ռաբանին Թեհրանում

Աֆղանստանի ժամանակավոր կառավարության նախագահ Ռաբանին երեկ ժամանեց Թեհրան, ուր հանդիպում ունեցավ Իրանի Իսլամական Հանրապետության նախագահ Ռաֆսանջանիի հետ: Ըստ «Իռնա» գործակալության, երկու երկրների ղեկավարները խոսել են Իրանում գտնվող աֆղան փախստականներին վերադարձնելու, Քաբուլի կառավարությանը սննդամթերքով ապահովելու, այդ երկրի հեռուստահեռախոսային ցանցերին օժանդակելու հարցերի շուրջ: Ռաբանին Իրանի նախագահից խնդրել է թիկունք կանգնել իր կառավարության ամրապնդման գործին: ■

digitised by A.R.A.R.@

Նախագահի այցի ընթացքում հանգանակվել է 1 մլն. 60 հազար դոլլար

Այս մասին լրագրողներին տեղեկացրեց Հայաստանի նախագահի աշխատակազմի ղեկավար Շահեն Կարամանուկյանը: Անդրադառնալով ՄԱԿ-ում ունեցած նախագահի ելույթին եւ հայկական պատվիրակության հանդիպումներին, նա նշեց, որ դրանք անցել են մի քանի փուլով: Նախ նախագահը երկկողմ բանակցություններ է վարել տարբեր երկրների արտգործնախարարների հետ, ելույթ է ունեցել ոչ միայն ՄԱԿ-ի Ընդհանուր ժողովի 47-րդ նստաշրջանում, այլեւ ՄԱԿ-ի արտաքին հարաբերությունների խորհրդում: Նախագահը այցելել է նաեւ «Նյու Յորք Թայմս» թերթի խմբագրություն, զրուցել խմբագրակազմի հետ:

Լեւոն Տեր-Պետրոսյանը հանդիպումներ է ունեցել ամերիկահայ գաղութի ամենատարբեր կազմակերպությունների ու կուսակցությունների ներկայացուցիչների հետ:

Կարեւորելով ՄԱԿ-ի դերը, պրն. Կարամանուկյանը նշեց, որ ՄԱԿ-ը գտնվում է իր պատմության հանգուցային կետում, եւ Հայաստանը պետք է ճշտի իր դերը այդ հեղինակավոր միջազգային կազմակերպության շրջանակներում: ■

Երեւանի մետրոպոլիտենը կանգ էր առել

Սեպտեմբերի 28-ի առավոտից մի քանի ժամով դադարեցվեցին Երեւանի մետրոպոլիտենի աշխատանքները: Մինչեւ կեսօր հաջողվեց վերականգնել ստորգետնյա երթեւեկությունը: Ինչպես «Ազգ»-ի թղթակցին հայտնեցին մետրոպոլիտենի քաղաքային վարչությունում, երթեւեկության ընդհատումները կապված են էլեկտրաէներգիայի չնախատեսված անջատումների հետ: Հայաստանի էներգետիկ դրությունը մնում է ծայրաստիճան լարված: Ամեն օր բոլոր քաղաքներում եւ շրջաններում 12 ժամով անջատվում է էլեկտրականությունը: ■

Լեռնային Ղարաբաղում զինադադարը չի պահպանվում

Ադրբեջանը խախտել է պայմանավորվածությունը

Շաբաթ օրը «ԻՖ»-ի թղթակցին տված հարցազրույցում Հայաստանի նախագահի ներկայացուցիչ Դավիթ Շահնազարյանը հայտնել է, թե Սոչիի համաձայնագիրն այլեւս չի գործում Ադրբեջանի մեղքով: Սեպտեմբերի 25-ի ժ. 24:00-ից հետո զանգվածաբար հրետակոծվել են Հայաստանի սահմանամերձ եւ ԼՂՀ բնակավայրերը, որը շարունակվել է նաեւ սեպտեմբերի 26-ին եւ 27-ին:

Դավիթ Շահնազարյանի խոսքերով, քանի Ադրբեջանի ղեկավարությունը Լեռնային Ղարաբաղը չի ճանաչել որպես ինքնուրույն ռազմաքաղաքական միավոր, խաղաղ կարգավորման բոլոր ջանքերը ձախողվելու են: Մյուս կողմից, նշել է նա, Ադրբեջանի եւ ԼՂՀ-ի ղեկավարությունների միջեւ ցանկացած պայմանավորվածություն ընդունելի կլինի բոլոր շահագրգիռ կողմերի, առաջին հերթին Հայաստանի համար, որը ներքաշված է պատերազմի մեջ:

ԼՂՀ պաշտպանության պետական կոմիտեի նախագահ Ռոբերտ Քոչարյանը շաբաթ օրը հաստատեց Ադրբեջանի կողմից զինադադարի պայմանավորվածության խախտումը: Սեպտեմբերի լույս 26-ի գիշերը եւ ողջ օրը հրետակոծվել են Մարտունի շրջկենտրոնը եւ Ասկերանի շրջանի գյուղերը, կան ավերածություններ: Ադրբեջանական երկու Су-25 եւ Ми-24 ուղղաթիռները թռիչքներ են կատարել Մարտունու ուղղությամբ: Քաղաքի վրա նետվել են 3 գնդիկային ռումբեր: Այնուհետեւ օդանավերը թռել են Լաչինի միջանցքի ուղղությամբ եւ ռումբեր նետել: Ասկերանի հրետակոծության հետեւանքով զոհվել են 7 եւ վիրավորվել 38 խաղաղ բնակիչներ: Միաժամանակ զանգվածային գրոհներ են ձեռնարկվել Ասկերանի Փառուխ եւ Քարագլուխ գյուղերի ուղղությամբ:

Մարտակերտի շրջանում թեժ մարտեր են ընթացել Չլդրան գյուղի մոտ: Կիրակի առավոտյան ադրբեջանցիներին հաջողվել է գրավել գյուղը: Հայերի կողմից կա 6 զոհ, նրանց կողմից՝ 27: Փառուխ գյուղի վրա ադրբեջանցիների գրոհը անհաջող է անցել. տալով 20 սպանված, նրանք նահանջել են: Հայկական կողմից կա 3 զոհ:

Ադրբեջանի պաշտպանության նախարարությունից «ԻՖ»-ին հաղորդել են, թե շաբաթ օրը հայկական կողմը ուժեղ գնդակոծել է Աղդամը, ինչպես նաեւ Գետաբեկի գյուղերը: Նախարարության ներկայացուցիչը հայտնել է, թե նախարարի հրամանը՝ գործի չդնել ծանր տեխնիկան, ուժի մեջ է, եւ պատասխան կրակ չի բացվել: Նրա կարծիքով, պայմանավորվածությունը չի կատարվել հսկողության մեխանիզմների բացակայության պատճառով եւ հայկական կողմի մեղքով, որի պատվիրակները Մոսկվա են ժամանել 4 օր ուշացումով:

Հայկական կողմը հերքել է այդ մեղադրանքը եւ ավելացրել, թե սեպտեմբերի 26-ի ողջ օրը հրետակոծվել են Գորիսի շրջանի Կոռնիձոր գյուղը, որտեղ 8 վիրավոր կա եւ Լաչինի միջանցքը, ինչպես նաեւ Վարդենիսի Սոթք ավանը: Կրասնոսելսկ քաղաքի հրետակոծության հետեւանքով երկու հոգի զոհվել են, մի քանիսը վիրավորվել: Լաչինի միջանցքի հարավում եւ հյուսիսում նկատվում են ադրբեջանական զինուժի կուտակումներ: Շաբաթ օրը Մոսկվայում Ղազախստանի նախագահ Նուրսուլթան Նազարբաեւի եւ ԱՊՀ միացյալ զորքերի գլխավոր հրամանատար Եվգենի Շապոշնիկովի հանդիպման ժամանակ վերջինս հայտնեց, թե հեռագիր է եղել Հայաստանի եւ Ադրբեջանի նախագահներին, որում նրանց կոչ է անում դիմել ԱՊՀ երկրների խորհրդին խաղաղարար ուժեր մտցնելու Ղարաբաղ: *«Մենք կգնանք դրան, երբ դա անհրաժեշտ լինի նրանց»,* նշել է նա:

Ինչպես պետք էր սպասել, զինադադարը ուժի մեջ չմտավ, ավելին, այն չխախտվեց էլ, քանզի ոչ մի ռոպե կրակը չի դադարել: Վերջերս շատ է խոսվում Կովկասի գործերից Ռուսաստանի ինքնահեռացման մասին. գուցե սա հեղինակության հարց էր, կամ գուցե Ռուսաստանն ավելի հեռուն գնացող քայլեր է կանխատեսել՝ ժամանակը ցույց կտա: Մի բան ակնհայտ է, որ աշխարհաքաղաքական այսօրվա վիճակում ամեն մի զինադադար դատարկ բան է, մինչեւ կողմերից մեկի անվիճելի առավելությունը, որի վրա էլ հարցը լուծելիս կհենվեն աշխարհի տերերը, քանզի յուրաքանչյուր շրջանում նրանց անհրաժեշտ է ուժեղ միավոր:

Այդ դերին ընդամենը երկու-երեք ամիս առաջ հավակնում էր Ղարաբաղը, այսօր՝ դեռեւս ոչ ոք: Անհրաժեշտ է հաշվի առնել նաեւ մեկ այլ բան՝ այս շրջանում «հարգի» չեն միջազգային սկզբունքները հենց միջազգային հանրության կողմից, եւ չպետք է խորշել լայն գործողություններից հանուն անվտանգության: Եւ պետք է հիշենք, որ թշնամու ձեռքին է մեր հայրենիքի մի մասը՝ Արծվաշենը, Շահումյանն ու Մարտակերտը: ■

Ադրբեջանը ձգտում է դեպի Թուրքիա դուրս գալ Վրաստանով

«Նեզավիսիմայա գազետա»-ի 17.09.1992-ի համարում Այդին Մեհդիեւը, «Բաքուն եւ Թբիլիսին միմյանց պետք են» հոդվածում խոսելով Ադրբեջան-Վրաստան արդի հարաբերությունների մասին, մասնավորապես ասում է. «Այսօր աշխարհաքաղաքական իրողությունները նույնպես թելադրում են Բաքվի եւ Թբիլիսիի միջեւ դաշինք ստեղծել: ... Վրաստանում գոյություն ունեն աբխազական եւ հարավ-օսական խնդիրներ, Ադրբեջանը փորձում է լուծել ղարաբաղյան հանգույցը: Բացի դրանից, Ադրբեջանը ընդհանուր սահման չունի Նախիջեւանի եւ Թուրքիայի հետ, իսկ Իրանն ու Հայաստանը, որոնք շահագրգռված չեն Բաքվի ու Անկարայի դաշնակցությամբ, դժվար թե նպաստեն Եվրոպայից Ասիա «Մետաքսի մեծ ճանապարհի» վերաբերյալ Թուրքիայի վարչապետ Դեմիրելի ծրագրի իրագործմանը: Այս իրադրության մեջ հենց Թուրքիայի հետ ընդարձակ սահման ունեցող Վրաստանն է, որ կարող է միջոց լինել: Առավել եւս, որ եւ Թուրքիան, եւ Բաքուն պատրաստ են գործակցել Սեւծովյան երկրների համագործակցության վերաբերյալ Թուրքիայի առաջ քաշած ծրագրի սահմաններում»: ■

Ղարաբաղի մասին լավագույն ստեղծագործի մրցույթ

ԼՂՀ Նախարարների խորհուրդը հայտարարել է Ղարաբաղի իրադարձությունների մասին գրականության եւ արվեստի լավագույն ստեղծագործության մրցույթ: Ստեղծագործական միջոցառմանը մասնակցելու են հրավիրված նաեւ գրչի ու վրձնի արտասահմանցի վարպետներ, ասաց ԼՂՀ գրողների միության նախագահ Վարդան Հակոբյանը: Ըստ որում, ժյուրիի դատին պետք է ներկայացվեն վերջին չորս տարում ստեղծված գործերը: Ժյուրիի համանախագահն է Զորի Բալայանը: ■

Վերջին երեք օրերին երկաթուղային ոչ մի շարժակազմ Հայաստան չի մտել

Այդ մասին «Նոյյան տապան»-ի թղթակցին հայտնեց Հայաստանի երկաթուղիների վարչության պետի տեղակալ Խաչատուր Ավետիսյանը: Բաթումի նավահանգստում միայն սեպտեմբերի 27-ին հաջողվել է Հայաստանի համար բարձել 23 վագոն հացահատիկ: Բաթումի նավահանգստում ծայրահեղ իրադրություն է ստեղծվել, քանի որ Հայաստանի եւ Վրաստանի ամբողջ հացահատիկը այսօր ստացվում է այնտեղով: Սեպտեմբերի 28-ի ժամը 15-ի տվյալներով այդ 23 վագոնանոց շարժակազմը դեռեւս ճանապարհին էր: Հացահատիկի ընդունման եւ առաքման հարցերը կարգավորելու համար Բաթում է մեկնել Հայաստանի Գերագույն խորհրդի նախագահի առաջին տեղակալ Արա Սահակյանը: ■

Բորիս Առուշանյան. «Այժմ Ղարաբաղի տնտեսության մասին խոսելն անլուրջ է

«Շարունակվող պատերազմի պայմաններում Ղարաբաղի տնտեսության վերականգնման մասին խոսելն առնվազն անլուրջ է», կարծում է ԼՂՀ Նախարարների խորհրդի նախագահի առաջին տեղակալ Բորիս Առուշանյանը: Նրա խոսքերով, ադրբեջանական օդուժի ամեն մի հարձակում Ստեփանակերտին հասցնում է միլիոնավոր ռուբլիների վնաս: Բավական է սկսել որեւէ ձեռնարկության վերականգնում, հաջորդ օրն ավերվում է մյուսը: Դրանից բացի, Ղարաբաղի մայրաքաղաքը գրեթե մեկ տարի է, ինչ զրկված է բնական գազից, երկաթուղային եւ օդային հաղորդակցությունից: Ինչպես ասաց «Ազգ»-ի թղթակցին վարչապետի տեղակալը, չնայած ծայրահեղ պայմաններին, ԼՂՀ կառավարությունը փորձում է կենտրոնացնել բոլոր ներքին ուժերը, որպեսզի սպասվող ձմռանը նախապատրաստի քայքայված քաղաքային տնտեսությունը: ■

Ազգային դաշինքը վերականգնման փորձեր է անում, կրկին պահանջելով նախագահի հրաժարականը

ՀՌԱԿ-ի քայլերը որակվում են որպես անակնկալ

Խորհրդարանական յոթ կուսակցությունների միավորությամբ ստեղծված Ազգային դաշինքն ունեցավ երեք ամսվա պատմություն: Լեռնային Ղարաբաղի հարցի շուրջ համախմբված այս խոշոր ընդդիմադիր միությունը, որն իր շարքերում ուներ մոտ 85 պատգամավոր, նախ երերաց ռամկավարների հայտարարությունից հետո, երբ վերջիններս հրապարակեցին իրենց դուրս գալու մասին որոշումը, պատճառաբանելով, որ Դաշինքին հաջողվեց իրագործել քաղաքական պայքարը հիմնականում խորհրդարանում պահպանելու ե-ակեսային պայմանը, ինչպես նաեւ վեր մնալ անհատական եւ խմբակային մոտեցումներից: Այնուհետեւ, Վազգեն Մանուկյանին պաշտպանության գծով պետական նախարար նշանակելու փաստը ազդեց ՀՅԴ-ի վրա, եւ նա էլ որոշեց անջատվել Ազգային դաշինքից: Մնալով առանց ռամկավարների ու դաշնակցականների, Դաշինքի մնացած 5 կուսակցությունների ներկայացուցիչները որոշեցին [illegible] հայտարարել իրենց միության մասին եւ անցկացրին մամուլի ասուլիս: Հանրապետական կուսակցությունը ներկայացնում էր նրա նախագահ, պատգամավոր Աշոտ Նավասարդյանը, ԱԺՄ-ը՝ իր նախագահ, պատգամավոր Հրանտ Խաչատրյանը, ՍԴՄ-ն՝ պատգամավոր Շավարշ Քոչարյանը, ԱԻՄ-ը՝ Կոլյա Դալլաքյանը, իսկ Քրիստոնյա-դեմոկրատական միությունը՝ Վարդան [illegible]յանը:

Ի՞նչ են առաջարկում նրանք: Նախ, խոստովանելով, որ ՀՌԱԿ-ի դուրս գալը մեծ հարված էր Դաշինքի համար, մանավանդ երբ Դաշինքի աշխատանքը դիտվեր սահմանադրական պայքարի շրջանակներում, նշվեց, որ այդ հարվածը ավելի խորացավ Վազգեն Մանուկյանի պաշտոնավարության անցնելուց եւ դաշնակցության դուրս գալուց հետո:

Հայտարարելով, որ Ազգային դաշինքը հետայսու կաշխատի կուսակցությունների միավորությամբ, Աշոտ Նավասարդյանը նշեց, որ իրենք շարունակում են պահանջել այն նախագահի հրաժարականը, որը չունի ազգային ծրագիր: Իսկ ըստ Հրանտ Խաչատրյանի, կուսակցությունները միացել են մեկ դաշինքի մեջ՝ համակարգելու իրենց ծրագրերը: Թե որոնք են այդ կոնկրետ ծրագրերը կամ ծրագիրը, որն Ազգային դաշինքի կողմից առաջարկվում է որպես դեղամիջոց, պարզվում է՝ չկա: Պարզապես ըստ Աշոտ Նավասարդյանի, պետք է պայմաններ ստեղծել ազգային գաղափարախոսության ձեւավորման համար: Իսկ դրանից զատ, պետք է Գերագույն խորհրդի նոր ընտրություններ անցկացնել: Չի բացառվում նաեւ կրկին հանրահավաքների անցկացումը: Ըստ այդ համոզմունքների, խորհրդարանում գործելով շատ քիչ հաջողությունների կհասնեն, եթե չլինի ժողովրդի աջակցությունը: Խոսելով ծրագրերի մասին, Շավարշ Քոչարյանը նշեց, որ դրանք չէին կարող ներկայացվել, որովհետեւ իրենք ծանոթ չեն կառավարության գաղտնիքներին: Իսկ Կոլյա Դալլաքյանն ավելացրեց, թե Վազգեն Մանուկյանի դուրս գալու կապակցությամբ իրենց ծրագրերը ձգձգվեցին, բայց երկու հիմնական հարց մնում են օրակարգում. Սահմանադրությունը եւ ԳԽ բարեփոխումների ծրագիրը: Աշոտ Նավասարդյանը դրան ավելացրեց նաեւ ազգային բանակի ստեղծումը: Հանրապետական կուսակցության պարագլուխը, որը բոլորից ակտիվն էր այդ ասուլիսում, հայտարարեց նաեւ, թե ինչ մարմին էլ ստեղծվի Հայաստանում, այն պետք է լինի ժամանակավոր եւ այդ իշխանությունը պետք է պայմաններ ստեղծի Սահմանադիր ժողովի համար:

Այսինքն, պետք է ստեղծվի ազգային համաձայնության մի մարմին, որը կլինի ինքնակարգավորվող եւ ինքնահսկելի համակարգում: Կուսակցությունների ներկայացուցիչները մերժեցին նաեւ այն տեղեկությունը, թե իրենք պաշտոններ չեն ստացել, դրա համար էլ շարունակում են պայքարել: Նրանց նույնիսկ պաշտոններ են առաջարկվել, բայց իրենք հրաժարվել են: Մի խոսքով՝ ընդդիմություն հանուն ընդդիմության: Ասված մտքերն ու գաղափարները ոչ մի նորություն չէին պարունակում, բացառությամբ այն հայտարարության, թե Դաշինքում գտնվող կուսակցությունները հակված են ոչ թե նախագահական, այլ վարչապետական կառավարման:

Ա. Յ.

«Վանաձորը սովի է մատնված անորոշ ժամանակով»

Սեպտեմբերի 26-ին Վանաձորի բոլոր հացի խանութների ցուցափեղկերին ահա այսպիսի տագնապալի հայտարարություններ հայտնվեցին, որոնցով ահազանգվում էր, թե մոտակա 3 օրերին քաղաքում հաց չի լինելու: Հայտարարությունների վերջում հացի արտադրական միավորման տնօրինությունը ներողություն էր հայցում բնակիչներից: Ինչպես տեղեկացանք սեպտեմբերի 28-ին, հաջորդ օրերին նույնպես հուսադրող ոչինչ չի սպասվում: Քաղաքի բնակչությունը, աշխատանքային կոլեկտիվներն իրենց բողոքն են հայտնում քաղխորհրդի գործկոմին, որը գավոք ոչնչով չի կարողանում օգնել:

Ըստ լրատվական հավաստի աղբյուրների, քաղաքամայր Երեւանում եւ հանրապետության այլ քաղաքներում դրությունն անհամեմատ բարվոք է: Ըստ երեւույթին, Հայաստանի կառավարությունը, Կիրովական քաղաքի համար հաստատելով նոր Վանաձոր գյուղական անունը, երեւի շուտով կսկսի վանաձորցիներին հացահատիկ անցնել աֆալսի վրա, սեփական կարիքները հոգալու համար:

ՄԱՆՎԵԼ ՄԻԿՈՅԱՆ

Արցախի երեխաներին

Սեպտեմբերի 26-ին Մոսկվայի տրանսպորտի ինժեներների ինստիտուտի մշակույթի տանը տեղի ունեցավ բարեգործական համերգ՝ նվիրված Արցախի երեխաներին, որոնք Մոսկվայում են գտնվում միջազգային ոչ կառավարական «Որբ երեխաների տուն» կազմակերպության հրավերով: Միջոցառումը կազմակերպել էր Մոսկվայի հայ ուսանողների ասոցիացիան:

Վ. ՏՈՂԱՆՅԱՆ, Մոսկվա

digitised by A.R.A.R.@

Կրասնոդարի երկրամասը զինված է եւ շատ վտանգավոր

Ռուսաստանի հարավում ազգային շահերի բախումը հղի է նոր արյամբ. «Նեզավիսիմայա գազետա»-ի հոդվածը շոշափում է նաեւ ռուսահայերի ճակատագիրը

Կրասնոդարի երկրամասի ազգային կազմը բավական միատարր է: Այսպես, ռուսները կազմում են ավելի քան 86 տոկոսը: Այնտեղ ապրում են նաեւ ուկրաինացիներ (3,9 տոկոս), հայեր (3,7 տոկոս), ադըղեներ (0,5 տոկոս): Ոչ սլավոն բնակչության մեծ մասը բնակվում է համախմբված: Հայերն ապրում են Սեւ ծովի ափամերձ շրջաններում (օրինակ, Տուապսեի շրջանում նրանք կազմում են 18 տոկոս) եւ Արմավիր քաղաքի մերձակայքում, որն անվանում են Հյուսիսային Կովկասի հայերի մայրաքաղաք: Ադըղեներն ապրում են բոլոր կողմերից կուբանյան հողերով շրջապատված համանուն հանրապետությունում: Ծովափին բնակվում են ադըղեների ազգակից շափսուղները, որոնք անհանգստացած են Լազարեւսկի եւ Տուապսեի շրջաններում իրենց սլավոն հարեւանների ազգային-տարածքային միավորման հաստատ որոշումից:

Չնայած ազգային փոքրամասնությունների աննշան քանակին, ազգամիջյան հարաբերությունները Կուբանում ամենեւին էլ հովվերգական չեն: Այսօր սլավոն բնակչության մեծ մասն առավելապես հակահայկական տրամադրություններ ունի: Սպիտակի երկրաշարժը, հայ-ադրբեջանական հակամարտությունը հանգեցրին հայերի զանգվածային վերաբնակեցմանը Կրասնոդարի իրենց ազգականների մոտ. վերջին տարիներին երկրամասի հայ բնակչությունն աճել է 2,5 անգամ: Կրասնոդարի երկրամասի ղեկավարի տեղակալ Վասիլի Կոմլաչկու կարծիքով, հայկական ներգաղթն առաջացրեց հանցագործությունների զգալի աճ: Իրավապահ մարմիններն ուշանում են, եւ տեղի բնակիչներն սկսում են կարգ հաստատել ինքնուրույն: «Հանցավոր կենսաձեւը» հայերի հանդեպ կուբանցիների միակ առարկությունը չէ: Ռուսաստանի ԳԽ հանձնաժողովի տվյալներով, արտադրության բնագավառում, որտեղ աշխատավարձը ցածր է, հայերը կազմում են 3–4 տոկոս, իսկ ոչ արտադրականում այդ ցուցանիշը հասնում է 25 տոկոսի:

Իմիջիայլոց, հնարավոր է, որ միջէթնիկական լարվածությունը Կրասնոդարում չհասներ այդպիսի սրության, եթե չհայտնվեր սլավոնների ահեղ պաշտպան կազակությունը: Այսօրվա դրությամբ «փափախավոր մարդիկ» շրջանում առավել ազդեցիկ ուժ են կազմում, որի հետ ոչ մի քաղաքական կուսակցություն չի համարձակվի մրցել:

Կրասնոդարի երկրամասում գործում են կազակական հակադիր երկու կազմակերպություններ:

Կուբանի կազակական Ռադան համերաշխ է *«հայրենասիրական ուժերի հետ եւ կողմնակից է սուր դրսեւորվող հակաազգային քաղաքականությանը: Ընդ որում, Ռադայի ղեկավարների քաղաքական մեթոդները իրենց ընդդիմախոսների դեմ կարող են ծայրահեղական թվալ անգամ չափավոր «հայրենասերներին»*: Ռադայի վարչության դռան վրա թերթիկ է փակցված, որտեղ նշված է, թե 30-ական թթ. ռուս բնակչության ոչնչացման մեղավորներից է ներկայիս նախագահի ազգական Բորիս Մոիսեեւիչ Էլցինը:

Հասկանալի է «ՆԳ»-ի թղթակցի զրույցը Ռադայի ղեկավարության հետ:

Ատամանի տնտեսական հարցերի գծով խորհրդականը բառացիորեն զոզոռում էր, խոսելով Կրեմլը գրաված «գոնջով հիվանդների» մասին: Հրաժեշտի ժամանակ նա «ՆԳ»-ի թղթակցին տվեց մի կոչ, որից կարելի է տեղեկանալ, թե ԿՀՎ-ն միլիոնավոր դոլարներ է հատկացրել կազակության դեմ պայքարի համար, ինչպես նաեւ իմանալ, որ *«ժողովրդավարությունն ավերել է երկիրը, իշխանության ղեկի մոտ կանգնած անճարակ դիլետանտների զարշահոտ կույտն անկարող է ղեկավարել, եւ նրա օրերը հաշված են... Հասել է քավության ժամը»*:

Ավաղ, Ռադայի ղեկավարության ինչ-որ չափով զավեշտականությունը չի խանգարում այդ կազմակերպությանը որոշակի ազդեցություն ունենալ երկրամասի քաղաքական իրադրության վրա: Հենց ռադայական կազակների ճնշման ներքո երկրխորհրդի նստաշրջանն անվստահություն հայտնեց Կրասնոդարի երկրամասի վարչության ղեկավար, Ելցինի հովանավորյալ Վասիլի Դյակոնովին:

Քաղաքական հայացքներով Ռադայի հակապատկերն է Կուբանի Կազակական զորքեր կազմակերպությունը: Զինվորական կազակությունն իրեն համարում է «սպիտակ», դրանով տարբերակվելով կոմունիստների հովանավորությամբ ստեղծված «կարմիր» Կուբանյան Կազակական Ռադայից: Զինվորականությունը պաշտպանում է պետական կառուցվածքները եւ փորձում ամրապնդել օրինական իշխանությունը երկրամասի տարածքում: Զինվորական կազակները հայտարարում են, որ եթե Ռուսաստանի ղեկավարությունը դանդաղկոտություն հանդես բերի, իրենք առանց կենտրոնի ցուցումների սպասելու կսկսեն գործել: Այսպես, Կուբանի կազակային զորքերի կամավորները Ռադայի կազակների հետ կռվում էին Պրիդնեստրովիեում, իսկ այժմ պահակակետեր են դնում վրաց-ռուսական սահմանում:

Առաջին հայացքից բավական տարօրինակ է, որ այդքան հակադիր կազակական կազմակերպությունները նախընտրում են ուշադրություն հրավիրել իրենց տարաձայնությունների վրա, ընդգծելով, թե իրենց մեջ սկզբունքային տարբերություն չկա: Ռադայի եւ Զորքերի գլխավոր նպատակը կազակության վերածնունդն է, որը եւ երկու կազմակերպությունների հասարակ կազակներին հնարավորություն է տալիս ընդհանուր լեզու գտնել:

Սակայն տարօրինակն այն է, որ երկու կազմակերպություններն էլ այդ բառի զուտ պատմական իմաստով չի կարելի մաքուր կազակական համարել: Հենց Ռադայական կազակների կարծիքով, տոհմաբանորեն մաքուր մոտ 6 տոկոս կազակներ են մնացել Կրասնոդարի երկրամասում: Իսկ ներկայիս կազակային շարժումների կանոնադրություններն արտոնում են իրենց շարքերն ընդունել սլավոններին՝ անկախ նրանց ծագումից:

Այսօր թե Զորքերի եւ թե Ռադայի անդամների մեծ մասը մաքուր տոհմական կազակներ չեն: Ի՞նչն է մղում ցարական Ռուսիայի արտոնյալ դասի հետ նախնիներով չկապված մարդկանց կազակի հանդերձանք հագնել եւ քաղաքում շրջել մտրակով:

Կրասնոդարի երկրամասի ղեկավարության ազգամիջյան հարաբերությունների բաժնի ուսումնասիրության արդյունքները ցույց են տվել, որ Ռադան եւ Զորքերն առավել մեծ համարում ունեն ոչ թե Կուբանի հյուսիսի ավանդական կազակական շրջաններում, այլ ազգային հարաբերությունների առավել խիստ լարված վայրերում: Բաժնի աշխատակիցների կարծիքով, կազակությունը սլավոն բնակչության կողմից առաջին հերթին ընկալվում է իբրեւ իր կենսական շահերի պաշտպան:

Այդպիսի եզրակացության է հանգել նաեւ այս տողերի հեղինակը՝ լինելով երկրամասի սեւծովյան ափամերձ վայրերում: *«Մարդկանց հոսքը կազակական կազմակերպություններ սկսվեց այն բանից հետո, երբ շափսուղները հայտնեցին ազգային շրջան ստեղծելու իրենց մտադրության մասին: Առավել եռանդուն սլավոնները փորձում են պաշտպանել իրենց ինքնությունը՝ միավորվելով կազակական կազմակերպություններում: Կազակությունը կարող է ոչ միայն պաշտպանել սլավոնների շահերը, այլեւ հաղթել մաֆիային, որն այսօր իրեն ծովափի տերն է զգում: Արդի անիշխանությունը մեզ հարկադրում է կարգուկանոն հաստատել»*, «ՆԳ»-ի թղթակցին ասացին Սոչի քաղաքի կազակները:

Վրաց-աբխազական պատերազմի սկսվելուց հետո Կրասնոդարի երկրամասում ազգամիջյան հակասությունները շատ որոշակի դրսեւորվեցին:

Դատողություններ է անում հայկական «Սեւան» ընկերության Աղլերի բաժանմունքի նախագահ Ֆրունզե Խազարյանը. *«Պետխորհրդի զորքերի կողմից գրավված աբխազական տարածքում զանգվածային կողոպուտները հայ բնակչությանն ստիպում են փախչել Կրասնոդարի մերձափնյա շրջաններում ապրող ազգականների մոտ: Հայերի հոսքն առաջացնում է սլավոն բնակչության մի մասի դժգոհությունը: Մեզ վախեցնում է նաեւ, որ վրաց կողոպտիչները սիրում են խոսել իրենց հայ զոհերի հարստության մասին: Երբ այդ լուրը հասնի Կրասնոդարի հանցագործ տարրերին, նրանք կձգտեն օգտվել վրացական փորձից: Եթե առաջիկայում Աբխազիայի հայերը չկարողանան վերադառնալ տուն, Ղարաբաղի հետ համեմատելի զարհուրելի ողբերգություն կարող է տեղի ունենալ»*:

Խազարյանի փաստարկները բավարար համոզիչ կերպով հաստատում է Աղլերի ատամանի տեղակալ Դմիտրի Կուլիկովի հետ «ՆԳ»-ի թղթակցի զրույցը:

– Այսօր Սոչի է հորդել հայ փախստականների հսկայական զանգված: Եթե այսպես շարունակվի, ռուսական առափնյայի առանձին շրջաններում հայերը կկազմեն ավելի քան 50 տոկոս, եւ կառաջանան ինքնավարության վերաբերյալ պահանջներ: Մենք հանդես ենք գալիս երկրամասի տարածքից հայ փախստականների անհապաղ դուրս գալու, Վրաստանի հետ պետական սահման ստեղծելու եւ հրավերքի համակարգ ստեղծելու պահանջներով:

– Հայկական ջարդեր հնարավո՞ր են արդյոք:

– Եթե ռուսական կառավարությունն արտակարգ միջոցներ ձեռք չառնի, հետեւանքների համար պատասխանատվությունը կընկնի նրա վրա:

Իրադրության պայթյունավտանգությունը լրացնում է այն, որ Աբխազիայի տարածքում կռվում են զգալի թվով ադըղեական կամավորներ: Բացառված չէ, որ նրանք Ադըղե վերադառնան զենքը ձեռքներին: Այդ դեպքում հնարավոր են ադըղեական ջոկատների ընդհարումներ կազակների հետ, որոնց մի մասը զինվել է Պրիդնեստրովիեի պատերազմում: Ադըղեներին օգնության կարող են գնալ նաեւ Կովկասի լեռնային ժողովուրդների համադաշնության նրանց զինակից ընկերները:

Այսպիսով, երբեմնի խաղաղ Կուբանը կարող է դառնալ քաղաքացիական պատերազմի առաջին օջախը Ռուսաստանում: Կրասնոդարի երկրամասում խաղաղության պահպանման գործում վերջին տեղը չի գրավում այն հանգամանքը, թե քաղաքական գործիչներից ով առաջինը կօգտվի կազակության տարերային եռանդից: Ռուսաստանի կառավարության հմուտ քաղաքականությունը կարող է կազակների եռանդը շրջել դեպի ստեղծագործ հուն, իսկ եթե նրանք վերջնականապես հակվեն «ազգայնական-հայրենասերների» կողմը, նոր արյունահեղությունը գործնականում անխուսափելի կլինի:

«Նեզավիսիմայա գազետա»
17 սեպտեմբեր, 1992 թ.

Մի դիտողություն

«Ազգ»-ի սեպտեմբերի 18-ի համարում զետեղված էր մի տեղեկատվություն նորակազմ «Մոմիկ» անունը կրող ազգային արվեստի կենտրոնի ցուցահանդեսային ծրագրերի մասին: Նույն անունով արդեն մեկուկես տարի Երեւանում գործում է Հայ քրիստոնեական մշակույթի «Մոմիկ» միությունը (կանոնադրությունը ՀՀ արդարադատության նախարարությունում գրանցվել է 1991 թ. ապրիլի 15-ին) եւ որն արդեն իսկ վեց գեղարվեստական ցուցահանդես է կազմակերպել (չորսը Հայաստանում՝ Երեւան, Էջմիածին, Գյումրի քաղաքներում եւ երկուսը՝ Կանադայում): Հայ քրիստոնեական մշակույթի մասսակայնացմամբ զբաղվող միությունը «Մոմիկ» անունն է ընտրել, քանզի իր աշխատանքում տեսնում է միջնադարյան նշանավոր հոգեւորական արվեստագետ, գրիչ, մանրանկարիչ, ճարտարապետ եւ քանդակագործ Մոմիկի գործի շարունակությունը:

Վերը հիշված նոր կազմակերպությունը գրանցողները պետք է որ գիտենային նույնանուն մշակութային միության գոյության մասին եւ «դուռ չբանային» հետագա թյուրիմացությունների համար: Գուցե արդարադատության նախարարությունը կհուշի, թե ինչպես պետք է վարվել նման իրավիճակում...

Հայ քրիստոնեական մշակույթի
«Մոմիկ» միության վարչություն

Թյուրիմացությո՞ւն թե չիմացություն

Զարմանքով կարդացի Ձեր թերթի սեպտեմբերի մեկի համարում սպրդած «Նոր դասագրքեր. միայն գի՞նն է փոխվել» վերնագրով գրախոսությունը՝ Արմեն Բաղդասարյան ստորագրությամբ: Տարօրինակ է. ով ինչ ուզի՝ կգրի, ում ուզի՝ «կջարդի». անտերություն է նաեւ խղճի, պատասխանատվության: Լավ, ի՞նչն է ստիպել «գրախոսին» հենց սեպտեմբերի մեկին, երբ հազարավոր աշակերտներ առաջին անգամ պետք է բացեին այս նոր դասագիրքը (եւ ավելի տրամաբանական ու բարոյական կլիներ շնորհավորել դասագրքի հեղինակին), ցուցաբերել իր «գրչի վարպետությունը»: Գիտնականը դասագիրք է գրել: Գրել է տարիների գիտական վաստակով, մանկավարժական աշխատանքի երկարատեւ փորձով: Ստացված դասագիրք, հաջողված դասագիրք, մի շարք առումներով նմանը չունեցող: Եւ ահա մի պարոն, որն անզուսպ կերպով ուզում է իմաստուն երեւալ, «պատահաբար ձեռքն է վերցնում» դասագիրքը եւ որոշում իմաստնության դասեր տալ 6 դասագրքերի, 10 գիտական մենագրությունների, շուրջ 150 հոդվածների հեղինակ Վիգեն Ավագյանին: Անշուշտ, տեղը չէ խոսել գրքի առավելությունների եւ թերությունների մասին: Դրանով կզբաղվեն մասնագետները: Սակայն «տիեզերքի գենետիկական հիմնավորման համակարգային նոր մոտեցումների» մասնագետ պրն. Բաղդասարյանի սեւ ակնոցը թույլ չի տվել տեսնել դասագրքի առավելությունները, այլապես դրանք չէին ներկայացվի իբրեւ թերություններ:

Տեսնենք, թե ինչ «խոսուն» վերնագիր է ընտրել, իբր ոչինչ չի փոխվել: Մինչդեռ, փոքր-ինչ իրազեկ լինելու դեպքում պարոնը կզգար, որ փոխվել է, ընդ որում՝ դեպի դրականը: Նախկինների համեմատությամբ այն փոփոխված է եւ ձեւային, եւ բովանդակային տեսանկյուններից: Նախկինում առարկան ուսուցանվել է երկու դասագրքով: Դասագրքի առաջին եւ գլխավոր փոփոխությունն էլ հենց այն է, որ այստեղ համադրված են ընթերցանությունը եւ նրա միջոցով, նրա հիման վրա քերականական նախագիտելիքների ուսուցումը: Դասագիրքը համեմված է ժողովրդական բառ ու բանով, խոսք ու զրույցով, իմաստնություններով ու առածներով, հանելուկներով ու շուտասելուկներով, հումորով ու սրամտություններով, որոնք ոչ միայն դրականորեն կլիցքավորեն աշակերտին, այլեւ կնպաստեն նրա աշխարհաճանաչմանը, կընդլայնեն իմացական ոլորտը: Սրանք այն փոփոխություններն են, որոնք անմիջապես աչքի են զարնում, եւ փոքր-ինչ բարեխղճության դեպքում պարզապես անհնար է չնկատել:

Խմբագրությունն էլ, կարծում եմ, նման դեպքերում ավելի շրջահայաց պետք է լինի՝ փակելու նման թյուրիմացությունների մուտքը իր թերթի էջեր:

ՅՈՒՐԻ ԴԱՎԹՅԱՆ
Բանասիրության թեկնածու

«Նոր դասագրքեր. միայն գի՞նն է փոխվել» նյութի թերությունն հենց այն էր, որ լույս տեսավ սեպտեմբերի մեկին: Սա իսկապես վրիպում էր, եւ մեզ մնում է միայն հավաստիացնել, որ որեւէ դիտավորություն չենք ունեցել: Ինչ վերաբերում է դասագրքի առավելություններին, ապա դա դեռ չի նշանակում, թե կարելի է այդ առավելություններով արդարացնել թերությունները (որոնք նույնպես գոյություն ունեն, եւ որոնց մասին հարգարժան Յուրի Դավթյանն այդպես էլ ոչինչ չի գրում):

Ինչեւէ: Չէի ցանկանա շարունակել այս վիճաբանությունը, մանավանդ որ կարող է նորից այն տպավորությունն ստեղծվել, թե «անզուսպ կերպով ուզում եմ իմաստուն երեւալ»: Ուղղակի ցավալի է, որ պրն. Դավթյանն իր հոդվածում անդրադարձել է ավելի շատ իմ համեստ անձին՝ առանց իմ նշած թերություններից որեւէ մեկին կոնկրետ անդրադառնալու:

Ա. Բ.

digitised by A.R.A.R.@

Արդյոք Արեւմուտքը մեզ կօգնի՞

Մեծ կոմբինատոր Օստապ Բենդերը սիրում էր գեղեցիկ ծամարտակություններ ասել: Սակայն «Պարոնայք, Արեւմուտքը մեզ կօգնի» արտահայտությունը դարձել է հիրավի դասական: Ճիշտ է, այս խոսքերից հետո դյուրահավատ ունկնդիրները պետք է բաժանվեին որոշ գումարներից, բայց դրանք իրականում դատարկ բան էին խոստացված «Արեւմուտքի ողորմածության» համեմատությամբ: Ոչ, ինձ ամենեւին չի զարմացնում գրական Ստարգորոդի բնակիչների միամտությունը: Ուղղակի երբ տեսնում ես, թե ինչպես լուրջ քաղաքագետները, պետական այրերը ուր որ է կասեն բաղձալի «Արեւմուտքը մեզ կօգնի»-ն, ակամա ապշում ես:

Եվ, իրոք, պարոնայք, իսկ մենք պե՞տք ենք Արեւմուտքին: Եվ, առհասարակ, ի՞նչ բան է Արեւմուտքը: Եթե համարենք, որ դրանք միայն Արեւմտյան Եվրոպայի երկրներն են, ապա կարծես ամեն ինչ ճիշտ է, բայց ահա, օրինակ, Հոնկոնգը կամ Ճապոնիան ընդհանրապես գտնվում են Հեռավոր Արեւելքում, իսկ ԱՄՆ կարելի է հանել թե՛ արեւմուտքից, թե՛ արեւելքից: Սակայն ըստ երեւույթին այդ «արեւմուտք» հասկացության տակ մենք ընկալում ենք բավական բարձր կենսամակարդակով եւ զարգացած տնտեսությամբ երկրները, այսինքն, աշխարհ, որին մենք ձգտում ենք եւ որին մենք ուզում ենք նմանակել:

Բայց արժե՞: Եվ արդյոք մենք այդքան հետաքրքրո՞ւմ ենք «արգելված աշխարհին»: Իմ պատասխանը հավանաբար միանշանակ չի լինի: Մի անգամ առիթ ունեցա մի հոդված թարգմանել ամերիկյան լրագրից, ուր վաշինգտոնյան իշխանությունների վերաբերմունքը Հայաստանի հանդեպ բավական անկեղծ էր շարադրված. *«Հայաստանը Քուվեյթ չէ»*, այսինքն՝ մեծ աջակցություն, ընդհուպ մինչեւ զինված օժանդակություն հուսալ չի կարելի: Վերջին տարիների դեպքերն էլ ակնհայտորեն ցույց են տալիս, որ բարոյական աջակցությունից այն կողմ, այն էլ խիստ խորհրդանշական, Արեւմուտքը չի անցնում: Եվ երբեք չի կարելի հույս դնել արտաքին քաղաքական նման կողմնորոշման վրա:

Ինչպես նախկինում, արեւմտյան երկրները շարունակում են աջակցել Թուրքիային՝ ՆԱՏՕ-ի գծով իրենց դաշնակցին: Ու թեեւ Խորհրդային Միության սպառնալիքն արդեն դադարել է գոյություն ունենալ, սակայն թուրքամետ տրամադրությունները տակավին ուժեղ են Արեւմուտքի կառավարող շրջաններում: Դրա բացատրությունը տալիս է հայտնի հայագետ Քրիստոֆեր Ուոքերը, որով նա հանդես եկավ 1991 թ. ապրիլի 24-ին Ժնեւում. *«Եթե հավատանք արեւմտյան քաղաքագետների ոչ թե խոսքերին, այլ գործերին, ապա կտեսնենք, որ նրանք հայ ժողովրդի հանդեպ ոչինչ չեն նախաձեռնել, այն դեպքում, երբ դա կարող էին անել պատերազմի (նկատի է առնված Առաջին համաշխարհայինը.– Ծ.Հ.) ավարտից անմիջապես հետո: Ենթատեքստը, ինչպես միշտ, այսպիսին էր. «Թուրքիան եղել է եւ մնում է առավել հզոր երկիր», եւ ռազմական հանցակազմի վերաբերյալ բոլոր հարցերը, ազգի ոչնչացումը կամ նույնիսկ հատուկ հարդկայնությունը մղվում էին երկրորդ պլան: Անհրաժեշտ է շատ […]ույշ արտահայտվել արեւմտյան կառավարությունների ներկայացուցիչների եւ հայերի վերաբերյալ նրանց […]ձնական հայտարարությունների կապակցությամբ: Պանթուրքական տրամադրությունները տակավին լայն են տարածված... Այսօր այդ տրամադրությունները խոչընդոտելու […]մարդու իրավունքների եւ ժողովրդավարական ազատությունների վե[…]այմանը»:* Կային նաեւ այլ պատճառներ, որոնց համար Արեւմուտքը բավական անտարբեր էր վերաբերվում հայերի ցեղասպանությանը: Ուոքերը հիշեցնում է, որ *«օսմանյան […]ը այն ժամանակ ձեռնտու էր արեւմտյան երկրների կառավարողների […]ագրած առեւտրական պայմանագրերի համար, ընդ որում ավանդները այնքան զգալի էին, որ խանգարեցին վճռականորեն հանդես գալ ի պաշտպանություն հայերի, որոնք դաժան ճնշումների էին ենթարկվում հենց այդ կառավարության կողմից, որին ֆինանսապես օգնում էր Արեւմուտքը»:*

Իմ կարծիքով, դա է այն բանի հիմնական բացատրությունը, ինչն ակնհայտորեն դիտարկվում է նաեւ այժմ: Արեւմուտքը, ինչպես նախկինում, արտաքին քաղաքականության իրագործման մեջ հետապնդում է իր նպատակները, եւ այդ հարցում Հայաստանին հատկացված է ամենեւին էլ ոչ առաջնային դեր: Դա հարկավոր է հաշվի առնել՝ մոլորության մեջ չընկնելու համար:

Դեռեւս Կիպլինգն է ասել. *«Արեւմուտքն արեւմուտք է, արեւելքը՝ արեւելք»:* Արեւմտյան աշխարհը Հայաստանը

ավանդաբար համարում է ոչ թե քրիստոնեական աշխարհի նախադուռ Արեւելքում, այլ զուտ արեւելյան սովորական պետություն, որն ի լրումն ամենի առանձնանում է արեւելյան մահմեդական աշխարհ համընդհանուր հասկացությունից: Այն, որ արեւմտյան քաղաքագետները հանուն իրենց շահերի պատրաստ են զոհաբերել Հայաստանը, մի անգամ եւս դրսեւորվեց «Գոբլի ծրագրում»: Այդ ծրագրով, որը մշակել էին ՆԱՏՕ-ի խորհրդականները եւ առաջին հերթին Պոլ Գոբլը, նախատեսում է Զանգեզուրը տալ Ադրբեջանին Ղարաբաղի հարցում որոշ զիջումների դիմաց: Կարծես ամեն ինչ շատ հստակ է՝ մի տարածքը փոխանակվում է այլ տարածքով: Բայց բանն այն է, որ այդ ծրագրի իրագործմամբ այս շրջանում կտրուկ փոխվում է ուժերի հարաբերակցությունը: Թուրքիան այդ դեպքում ձեռք կբերի Ադրբեջանի հետ Նախիջեւանով ուղիղ հաղորդակցության ճանապարհ, իսկ Հայաստանը կկորցնի Իրանի հետ իր սահմանը, այսինքն՝ լիովին կհայտնվի անբարյացակամ շրջափակման մեջ: Այս հրեշավոր ծրագրի հետեւանքները նույնիսկ դժվար է պատկերացնել: Այդուհանդերձ, Արեւմուտքը շարունակում է պնդել դա:

Ամերիկյան պարզորոշ հասկացնում է, որ այդ հարցում ինքը պաշտպանում է Թուրքիային ու Ադրբեջանին, որն ըստ երեւույթին նման է նավթաբեր Քուվեյթին: Լինելով խորամանկ քաղաքագետներ, արեւմտյան խորհրդականները կարող են այդքան էլ բացահայտ չպաշտպանել «Գոբլի ծրագիրը»: Ուղղակի նրանք պարզորոշ կհասկացնեն, որ այդ ճանապարհն առավել նախընտրելի է Հայաստանի համար, հարցի լուծման հետ կպատեն նաեւ տնտեսական որոշ ծրագրեր: Եվ բացի այդ, առաջվա նման նրանք կփակեն աչքերը Ադրբեջանից Հայաստանի շրջանների մշտական հրետակոծման առաջ, որի նպատակն է ստիպել Հայաստանի բնակչությանը լքել իր հայրենի հողը, քանի որ մարդաթափվելու դեպքում այն նվաճելը կհեշտանա:

Այնպես որ, այնքան էլ «բարի» չէ այդ Արեւմուտքը: Ոչ, իհարկե, կան տնտեսական օգնության օրինակներ. բոլորովին վերջերս զրուցում էի Ամստերդամի օդանավակայանի մենեջեր Ալեքսանդր Ձեյբրիջի հետ: Նա Հայաստան էր ժամանել միջազգային բեռնափոխադրող օդանավակայանի շինարարությանն աջակցելու նպատակով: Այս նախագիծը ֆինանսավորում է եվրոպական համագործակցությունը, եւ իհարկե արժանի է դրվատանքի: Սակայն, ցավոք, դրանք եզակի օրինակներ են, ոչ թե կայուն ներդրումներ: Թուրքիան երբեք էլ չէր հասնի տնտեսական ծաղկման, եթե Արեւմուտքից չստանար հսկայական միջոցներ: Դրա համար էլ պատճառներ կային: Ինչպես ինձ բացատրեց շվեյցարական «Վելտվոխե» թերթի թղթակից Քրիստոֆ Նայհարտը, Արեւմուտքը Թուրքիային դիտում է իբրեւ Իրանի հակակշիռ: Իսկ քանի որ Իրանի հանդեպ Արեւմուտքի վերաբերմունքը բացասական է, դրա շնորհիվ Թուրքիան ստանում է լավ շահաբաժին: *«Թուրքիան մեզ դուր է գալիս: Այն առավել նման է արեւմտյան երկրի, ավելի կանխատեսելի է, քան Իրանը»*, ասաց Քրիստոֆը:

Հավանաբար տասնհինգ թվականի Անցյալի երկրները Թուրքիան դիտում էին որպես «հուսալի գործընկեր»: Արեւմուտքի ներկայիս անհոգությունը եւս կարող է փոխվել խորը աղետի: Ահա թե ինչու Քրիստոֆեր Ուոքերից հետո ես նույնպես ուզում եմ պատասխանատու քաղաքագետներին կոչ անել զգույշ վերաբերվել Արեւմուտքի հավաստիացումներին:

Դրանից բացի, կա «արեւմտյան օգնության» եւս մի ձեւ, որը մեզ ոչ թե օգնում, այլ վնաս է պատճառում: Նկատի ունեմ էժանագին այն ողջ «ժողովրդամշակույթը», որն ամեն առօր օր թափվում է մեր երիտասարդության վրա: Այս քաղցրության նպատակը լիովին պարզ է՝ սասանել ազգի բարոյական կայունությունը, ապաբարոյականացնել երիտասարդ սերունդը, նրանում մշակել կյանքի հանդեպ կեղծ պատկերացումներ եւ նպատակամղել ցանկացած ձեւով հարստանալուն: Այդպիսի հիմարացված պատանիներին կառավարելը դյուրին կլինի, հետո կլինի էժան աշխատուժ հավաքագրել, որով այնքան շահագրգռված է Արեւմուտքը:

Իմիջիայլոց, այս ամենը տեղավորվում է մոնդիալիստական ստրատեգիայի մեջ: Դա շատ տասնամյակներ առաջ մշակված ծրագիր է, որի նպատակը համաշխարհային միասնական կարգուկանոնի հաստատումն է, անգամ ի հաշիվ ազգային ամեն տեսակ տարբերակիչների, բարոյական ամեն տեսակ հենարանների անկման, ընտանիքի ու սերունդների փլուզման:

Ասվածը պարզապես պետք է ցույց տա այն պնդման ողջ պարզունակությունը, իբր Արեւմուտքը շահագրգռված է իր տնտեսական համակարգի մեջ չմտնող որեւէ պետության հետ հավասար համագործակցությամբ:

Բացի այդ, արեւմտյան աշխարհը ինքնին ապրում է ամենեւին էլ ոչ իր լավագույն ժամանակները: Գործնականում ամենուր դիտվում է արտադրության անկում, խորանում է արժեզրկումը: Անգամ եվրոպական տնտեսական համագործակցության ստեղծումը չլուծեց շատ խնդիրներ, այլ հակառակը, լոկ սրեց գոյություն ունեցող հակամարտությունները:

Ավելին, Խորհրդային Միության՝ արեւմուտքում ծրագրված փլուզումը Արեւմուտքին զրկեց արեւելքում հուսալի գործընկերոջից, եւ այժմ «բռնատիրական վարչակարգի դեմ» հաղթանակի ուրախության փոխարեն արեւմտյան աշխարհն ստացավ ներքին հակասություններից ծվատված, տնտեսապես թուլացած տասնյակ երկրներ, որոնք առանց այդ էլ թուլացած արեւմտյան տնտեսությունից կպահանջեն լրացուցիչ ծախսեր: Պարզ է, որ նման պայմաններում մեծ օգնություն հուսալ չի կարելի:

ԵԼԵՆԱ ԲԱՂՅԱԿԻՆԱ

Գրականագետ, արվեստաբան Լեւոն Հախվերդյանի «Չե՛մ ուզում» հրապարակումը եւ լեզվաբան ու քաղաքական գործիչ Ռաֆայել Իշխանյանի «Ե՞րբ պիտի լրջանանք» արձագանքը երկու աչքի ընկնող անհատների, նրանց կենսափորձի եւ մեր ոչ վաղ անցյալի արժեքների գնահատման շուրջ վեճ չէ միայն, այլ երկու աշխարհայացքների, պատմության եւ այն ձեւավորող հասարակության երկու ընկալումների բեւեռներ: 88-ից հետո հատկապես ակտիվացած այս փնտրտուքը եւ հաստատումները դեռեւս ավարտված չեն, դեռեւս անհիմք շատ կա, մանավանդ ինչ վերաբերում է անձնական-անհատականից եւ համակարգին տուրք տված-չտվածից դուրս՝ ազգային ճշմարիտ աշխարհընկալմանը...

Իմ ընդդիմախոս պրն. Ռաֆայել Իշխանյանն իմ «Չե՛մ ուզում» հոդվածը *(«Ազգ», 4.09.92)* մերժում է կատարելապես: Նրան ոչինչ դուր չի գալիս՝ ո՛չ չափը (շատ մեծ է՝ «հսկա հոդված»), ո՛չ բառապաշարը (գռեհիկ է՝ «կոպիտ, վիրավորական պիտակների առատություն»), ո՛չ տերմինների բնույթը (հոդվածը «հագեցած է մարքսիստական անվանումներով՝ դասակարգային հակասություններ, դասակարգային պայքար, կապիտալիզմ, սոցիալիզմ, սոցիալական անարդարություն եւ այլն), ոչ էլ, առավել եւս, հարցադրումներն ու դատողությունները:

Իսկ ինձ Ռ. Իշխանյանի «Ե՞րբ պիտի լրջանանք» պատասխան հոդվածում *(«Ազգ», 18.09.92)* մի բան սաստիկ դուր չի գալիս՝ այն, որ նա գրում է բաներ, գիտենալով, որ ճիշտ չի, բայց գրում է: Մի՞թե Իշխանյանը չգիտե, որ Սովետական Միության կոմունիստական կուսակցության 18 միլիոն անդամների մեծագույն մասը բնավ էլ բռնապետության ջատագովն ու հենարանը չի եղել, իսկ շատ-շատերը եղել են դրա զոհերը (մոտիկ օրինակ՝ Գուրգեն Մահարին եւ Նաիրի Զարյանը նույն կուսակցության մեջ էին, բայց ոչ նույնտիպի գաղափարախոսներ կամ նույն ճակատագրի մարդիկ): Իհարկե, գիտի, բայց գրում է, թե հենարանը եղել են կոմկուսը, «նրա բոլոր անդամներն, այդ թվում պրն. Հախվերդյանը»: Ես իմ գրական կյանքի 46 տարում մի 30 գիրք եմ լույս ընծայել եւ մազերիս համբարքով հոդվածներ: Պրն. Իշխանյանը համառ պրպտող բանասեր է, թող բերի դրանցից մի օրինակ, որ բռնապետության ջատագովումը լինի կամ սոցիալիստական ռեալիզմի գովաբանումը: Ես, իբրեւ բանտարկյալի (անշուշտ, ոչ քրեական) զավակ, բանակ էլ չեմ զորակոչվել, այլ բանվորական գումարտակ հանգուցյալ Ռաֆայել Արամյանի հետ միասին (նա էլ եղբոր՝ Վայտերի պատճառով): Պրն. Իշխանյանը, ինչպես գրում է իր հոդվածում, 6 տարի դաժան պատերազմի մեջ է եղել «ուս-ուսի տված ռուս մարտիկների հետ»: Հիմա ինչպե՞ս վարվենք, ասենք դուք ձեր կյանքի զոհով բռնատիրությո՞ւնն եք պաշտպանել: Բայց ո՞ւմ բերանը կբացվի նման բան ասել եւ նրան զղջման ու ապաշխարանքի կոչ անել: Անհարմար է, չէ՞: Մինչդեռ պրն. Իշխանյանի բերանը բացվում է ասելու համար, թե կոմկուսի երբեմնի անդամները, ես էլ նրանց մեջ, պետք է «հրապարակորեն ընդունեն իրենց մեղքերն ու ապաշխարեն»:

Ո՞ր մեղքերը: Մի՞թե նա չգիտի, որ մեղքերը կոմկուսի վերնախավինն էին, ոչ թե նրա բազմամիլիոն շարքային անդամներինը, որոնց դերը վերնախավի վարած քաղաքականության մեջ հավասար էր զերոյի, ոչ ավելին, քան կուսակցությունից դուրս եղած քաղաքացիներինը: Շատ էլ լավ գիտի, բայց գրում է: Իսկ ինչպե՞ս են կոչում մի բան գիտեցող, ուրիշ բան գրող մարդկանց: Պրն. Իշխանյանը նեղանում է կոշտ մակդիրներից, թող ինքն ասի:

Կամ մի՞թե չգիտի, որ ինձ՝ «Զրույցներ լեզվի մասին» գրքի հեղինակիս (որին հենց ինքն օգնել է այդ գիրքը գրելիս, եւ դրա համար շնորհակալ եմ) չի կարելի, մեղք կլինի հայեցի կրթության հակառակորդ կոչել: Շատ լավ էլ գիտի, բայց գործում է այդ մեղքը, գրելով՝ «Պրն. Հախվերդյանը կարծում է, թե հայերին իրենց հայրենիքում ազգային կրթություն տալը ռուսամերժություն, հակառուսություն է»: Եղա՞վ: Չեղա՛վ: Ի դեպ, այն էլ կա, որ ռուսական կրթություն ստանալն արգելք չէ, որ հայն արմատական հայ մնա, ինչպես Եղիշե Չարենցը, Հովհաննես Աբելյանը, Լեւոն Քալանթարը, Գուրգեն Ջանիբեկյանը, մեր Սոս Սարգսյանը... Գրում եմ այս տողերը եւ վախենում, որ հիմա էլ իմ ընդդիմախոսը վեր կենա ու ասի, թե ես հայ մնալու պայմանը ռուսական կրթությունն եմ համարում եւ կոչ եմ անում փակել հայոց դպրոցները: Գիտի, որ այդպես չէ, բայց դա նշանակություն չունի:

Առաջ գնանք: Պրն. Իշխանյանը «Երրորդ ուժի բացառման օրենքը» հոդվածի հեղինակն է, այդ գաղափարի բուն գաղափարախոսը: Այս հոդվածում էլ նույնն է, նա իր հոդվածի մեծ մասը հենց դրան է նվիրել: Իր հիմնադրույթն ապացուցելու համար նա պատմական հեռու հեռավոր զբոսանքներ է անում Տիգրան Մեծի ժամանակներից սկսած՝ որոնելով եւ գտնելով ապացույցներ, որ երրորդ ուժի հայտնվելը եւ նրան ապավինելը մեր ժողովրդի գլխին հենց միայն դժբախտություններ է բերել:

Հնագույն ժամանակների մեջ խորանալը մեզ շատ հեռու կտանի, եւ ես դրա հնարավորությունն էլ չունեմ, այդ շրջանների պատմությունը լավ չգիտեմ: Բայց, ահա, անցյալ դարին գանք: Դարասկզբին մենք էինք եւ Պարսկաստանը, մենք էինք եւ Օսմանյան կայսրությունը: Դեռեւս երրորդ ուժ չկար, քարտեզի վրա «Հայաստան» անունն էլ չկար:

Հետո հայտնվեց «երրորդ ուժը»՝ Ռուսաստանն իր նվաճողական քաղաքականությամբ. տեղի ունեցան ռուս-պարսկական պատերազմը 1826–28 եւ ռուս-թուրքական պատերազմը 1828–29 թվականներին:

1827-ին ռուսական բանակը հայ կամավորների՝ Աբովյանի Աղասու նման հերոսների մասնակցությամբ գրավեց Երեւանը, Հայաստանի գալիք ժամանակների մայրաքաղաքը, ուր մենք ապրում ենք: Ռուսական սվինների ուժով է, որ հիմնավորվեց ապագա հայ հայրենիքը:

Հիմա լա՞վ եղավ, որ հայտնվեց այդ երրորդ ուժը, եւ մենք ապավինեցինք դրան, թե՞ ոչ: Իմ կարծիքով, որ այլ բան չէ, քան Աբովյանի եւ Թումանյանի կարծիքը, լավ

digitised by A.R.A.R.@

Մի՞թե չգիտի: Շատ լավ էլ գիտի

ԼԵՎՈՆ ՀԱԽՎԵՐԴՅԱՆ

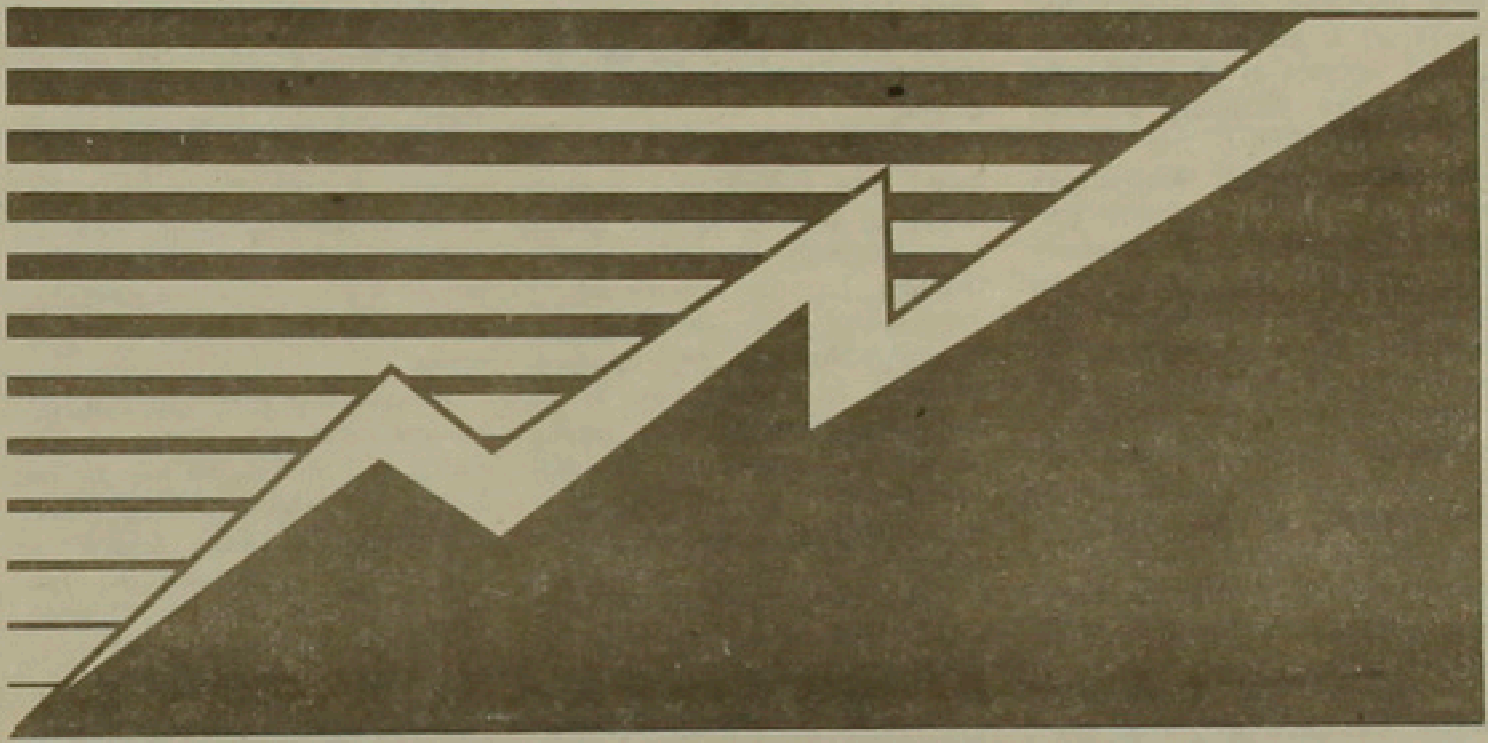

եղավ, ավելին՝ դա պարզապես պատմական բարեբախտություն էր:

Երեւակայության ուժով պատկերացնենք մեր պատմության ընթացքն առանց այդ երրորդ ուժի միջամտության, եւ ամեն ինչ պարզ կլինի:

1909 թվական: Մենք ենք եւ երիտթուրքերի իշխանությանն անցած Թուրքիան: Երրորդ ուժ չկար: Կար մերձեցում երիտթուրքերի եւ արեւմտահայ քաղաքական գործիչների միջեւ: Եւ տեղի ունեցավ Ադանայի ջարդը:

Պրն. Իշխանյանը վստահ գրչով գրում է. «Երբ մենք սին հույսեր չկապեինք Ռուսաստանի պետության եւ Արեւմուտքի հետ, 1914–15 թվականներին կամավորական խմբեր չէինք կազմի ռուսական եւ ֆրանսիական բանակների մեջ՝ ընդդեմ Թուրքիայի, եւ մեծ եղեռնից կարող էինք խուսափել»: Շարունակությունն ավելի քնարական է. «Երբ մեր հոգեբանության մեջ բացառեինք երրորդ ուժը (Ռուսաստան, Արեւմուտք) եւ մեզ մենակ զգայինք մեր հարեւանների հետ, չէինք հոխորտա նրանց դեմ, հաշտ կապրեինք, կդաշնակցեինք, կհզորանայինք եւ, հավատացեք, երեք-չորս անգամ ավելի մեծ Հայաստան կունենայինք այժմ»:

Կարելի՞ է որեւէ տեսակետ զարգացնելու համար ոտքի տակ տալ ամեն սրբություն: Գոնե իրենց անձը հայրենիքի համար զոհած կամավորներին խնայեք, նրանց հրամանատար Անդրանիկ զորավարին եւ լուսահոգի հայ հերոսներին մի՛ համարեք մեծ եղեռնի նախապատճառ: Ձեր հոգուն մեղք մի՛ արեք: Դուք էլ մեղք եք: Չէ որ դուք գիտեք, չե՞ք կարող չիմանալ, որ եղեռնը ծրագրված էր կամավորական խմբերի ստեղծումից էլ, Առաջին աշխարհամարտից էլ շատ առաջ: Սփյուռքահայ պատմաբան Ա. Չելեբյանին լսենք. «Հայ ցեղասպանությունը չսկսավ 1915 թվականին, ոչ էլ Սուլթան Աբդուլ Համիտ Բ-ի գահակալության տակ. ան կուգա հի՜ն դարերեն» *(«Զորավար Անդրանիկ», Երեւան, 1990, էջ 11)*: Դա պատմագիտությունը ցույց է տվել վաղուց ի վեր: Ինչո՞ւ անգիտանալ եւ բանն այնպես ներկայացնել, որ եթե չլիներ կամավորական շարժումը, հայությունը դաշնակցեր թուրքերի հետ, ապա նա կհզորանար եւ՝ «հավատացեք, երեք-չորս անգամ ավելի մեծ Հայաստան կունենայինք այժմ»:

Եւ ո՛ւմ տիրապետության ներքո պիտի այսպես բարգավաճեր Հայաստանը՝ երիտթուրքերի՞, Թալեաթի՞, Էնվերի՞, Ջեմալի՞ եւ մյուս բարեգութների՞, որոնց հայաջինջ ծրագիրը մշակվել էր դեռ 1910-ին երիտթուրքական ընդհանուր ժողովում եւ որի կարգախոսն էր՝ «Թուրքիան միայն թուրքերի համար»: Չափազանց շատ են վավերաթղթերը, որոնց էությունը նույնն է՝ հայերի բնաջնջման «հարցը զուտ քաղաքական է, Թուրքիայի շահերի ու ապագայի հետ կապված խնդիր», «բոլորն էլ օսմանցի պիտի լինեն, օսմանցի դառնան ոգով, սրտով. մենք համոզված ենք, որ այս երկրի փրկությունը միայն եւ միայն դրա մեջ պիտի լինի», «Հայերին չխնայեք, կենդանի շունչ չթողնեք, կայք, գույք, ամեն բան խլեցեք» *(նշված գրքի 224–225-րդ էջերը)*:

Եւ այս կառավարիչների հովանու ներքո՞ պիտի ծլեր-ծաղկեր Հայաստանը: Ինչո՞ւ եք թյուրիմացության մեջ գցում ժողովրդին, թե հենց հայությունն ինքն էր իր եղեռնական կոտորածի պատճառը: Մեղք չէ՞: Ինչո՞ւ եք հայ մամուլն օգտագործում եղեռնի վերաբերյալ թուրքական շինծու մեկնաբանությունը հաստատելու համար: Ի՞նչ խղճով, պրն. Իշխանյան, ի՞նչ նպատակով, «Ազգ» թերթի պրն. գլխավոր խմբագիր:

Պրն. Իշխանյանը բանն այնտեղ է հասցնում, որ իր գաղափարական դաշնակիցն է համարում նույնիսկ Հովհաննես Թումանյանին՝ ռուսական կողմնորոշման երդվյալ կողմնակցին, «Երեկվա պատմությունը եւ այսօրվա իրականությունը», «Ահա թե ինչու», «Հայկական հարցն ու իր լուծումը» եւ ուրիշ հիմնորոշ հոդվածների եւ դեռ 1913-ին, եղեռնից երկու տարի առաջ գրած հետեւյալ խոսքի հեղինակին. «Եւ նա՝ Թուրքիան, դիմել է, դիմում է ու կդիմի ամենահրեշավոր միջոցների՝ վերջ դնելու էդ ժողովրդին իր հարցի հետ միասին, հայի հայրենիքի ու ազգային իրավունքների խնդիրը մի անգամ ընդմիշտ փակելու համար» *(Երկերի ժողովածու, 4-րդ հատոր, 1951, էջ 234)*: Բայց նա Թումանյանին իր կողմնակիցն է համարում ինչ պատճառով, գիտե՞ք: Այն պատճառով, որ բանաստեղծը 1920-ին երկու հոդված է գրել «Մոտիկ հարեւանը լավ է, քան հեռու բարեկամը» ժողովրդական իմաստության մասին: Երկուսն էլ հանուն հարեւան ժողովուրդների բարիդրացիական հարաբերությունների: Առաջինում նա այն միտքն է արծարծում, որ ժողովուրդը եւ ամբոխը տարբեր, նույնիսկ հակառակ բաներ են:

Բանաստեղծը նույնիսկ մամուլում բաց նամակ էր հրապարակել խնդրելով, որ հայ, թուրք թե ուրիշ ազգի մարդիկ իրենց ուղարկեն «մարդասիրության եւ անոխակալության» իրենց իմացած դեպքերը, որոնց հիման վրա ինքը կամենում է գիրք ստեղծել «Պայծառ էջեր» վերնագրով: Ափսոս, որ վերահաս անբուժելի հիվանդությունը եւ մահը նրան թույլ չտվին իրականացնել իր այս գեղեցիկ մտահղացումը եւս: Մեծ հումանիստը, «Անուշը» եւ «Գիքորը» պատմվածքների հեղինակը մինչեւ վերջ հավատարիմ մնաց իր վսեմ նկարագրին: Լավ չի՞ լինի, որ հայ, եւ ոչ միայն հայ գրողները ի կատար ածեն Թումանյանի ազնիվ մտահղացումը, համընդհանուր ատելությունը հակադրելով փոխադարձ ըմբռնումը, որի կարիքը հիմա պակաս չէ, քան այն ժամանակներում:

Թումանյանը Ալ. Խատիսյանին հղած նամակում այն բաղձանքն էլ հայտնել է, որ Հայաստանի կառավարությունը կարողանա ժողովրդին հանել ճգնաժամից եւ տանել դեպի «հաղթանակներից ամենագեղեցիկը՝ եղբայրական սիրով տիրել հարեւան ժողովուրդների սրտերին՝ Հայաստանի երջանկության համար»:

Ի՞նչ են ապացուցում վերը բերված թումանյանական մտքերը: Հումանիստական լայնախոհ աշխարհայացք: Մինչդեռ իմ ընդդիմախոսն անում է անտրամաբան վերագրում՝ «Պրն. Հախվերդյան, ըստ ձեր մտածելակերպի՝ Հ. Թումանյանը գերթուրքամետ է եղել»: Ի՞նչ առնչություն, ի՞նչ կապ մարդասիրության եւ թուրքամետության միջեւ՝ իմ ընդդիմախոսին չի հետաքրքրում: Եւ անմիջապես հետո նույնպիսի փայլուն տրամաբանությամբ եւս մի վերագրում. «Գիտեմ, որ մեր քաղաքական որոշ կուսակցություններ, գուցե նաեւ պրն. Հախվերդյանը կասեն՝ «Թումանյանը քաղաքական գործիչ չի եղել, նա քաղաքականությունից բան չէր հասկանում»: Հանգստացնեմ: Ես նման բան ասել չեմ կարող, քանի որ Թումանյանն իմ աչքում մեր ամենամեծ քաղաքագետն է ու մտածողը: Համենայն դեպս, ավելի լավ քաղաքագետ, քան պրն. Իշխանյանի «հայտնի քաղաքական գործիչներ» ճանաչած Սիմոն Վրացյանը, Վահան Նավասարդյանը, Ռուբեն Դարբինյանը*, որոնց գաղափարը հարեւան ժողովուրդների հետ հաշտ ու համերաշխ լինելու մասին իմ ընդդիմախոսն ինձ մատուցում է «որպես նախաճաշ»: Թումանյանն այդ գաղափարի կրողն էր նրանցից շատ առաջ, ոչ միայն կրողը, այլեւ իրականացնողը 1905–1906 թվականներին՝ զենքն ու սպիտակ դրոշակը ձեռքին: Իրավացի է իմ ընդդիմախոսը՝ «Մեծ բան չէ լինել թումանյանագետ, ամեն ընթերցող մարդ կարող է այդպիսին դառնալ, կարեւորը սիրո եւ եղբայրության քարոզիչ Թումանյանի հետեւորդ լինելն է»: Ճիշտ է, եւ թումանյանագիտությունը ոչինչ ավելի շատ չի բարձրացրել ու պանծացրել, քան Թումանյանի հենց այդ հատկանիշը: Միայն թե մենք նրան չպետք է համարեցնենք մեր պարզունակ մտածողությանը:

Անհնա՛ր է, առարկան դիմադրում է, թույլ չի՝ տալիս: Եւ հարկավոր չէ: Սա՝ «որպես ճաշ»:

Պրն. Իշխանյանը կողմ է հաշտության եւ խաղաղության: Ես՝ նույնպես: Նա գրում է, թե «Սկզբից եւեթ դեմ եմ եղել ղարաբաղյան շարժմանը...», «Այս տեսակետս հայտնել եմ «Ղարաբաղ» կոմիտեին, առանց արդյունքի»: Երեւակայեք, որ ես նույնպես: Ես էլ այս տեսակետս 1988-ի աշնանը հայտնել եմ Նկարիչների տանը մտավորականության կայացրած առաջին ժողովներից մեկում: Իմ ասածի գլխավոր միտքն այն էր, որ անհեռանկար բան է իրավական խնդիր առաջադրել իրավական պետությունից շատ հեռու գտնվող պետության համակարգում: Իմ ասածն էլ, իհարկե, անցավ ապարդյուն: Դեպքերի տարերային ընթացքը շատ ավելի ուժեղ դուրս եկավ: Իմ ընդդիմախոսը հույսեր չի կապում հայոց հարցերի միջազգայնացման հետ: Ես՝ նույնպես: Տեսնո՞ւմ եք ինչքա՜ն հարցերում մենք համամիտ ենք:

Բայց, ահա, հիմի պատերազմ է, ծանր, տանջալի, կորուստների կսկիծներով լեցուն պատերազմ: Ո՞րն է ելքը: Իմ ընդդիմախոսն ասում է, որ ես իմ հոդվածում որեւէ ելք ցույց չեմ տալիս: Ինքը գտնում է, որ պետք է «հաշտություն եւ խաղաղություն: Մինչդեռ այս երկու բառերը պրն. Հախվերդյանի մեր այսօրվա վիճակին նվիրված հսկա հոդվածում բոլորովին չկան»:

Ճշմարիտ է, չկան: Եւ ինչպե՞ս լինեն, երբ ես սարսափում եմ հաշտության համար մեզ առաջարկվող գնից. Մեղրին տալ Զանգեզուրով հանդերձ, ստանալով Լեռնային Ղարաբաղի մի մասը, Հայաստանն իսպառ կտրելով դրսի հետ կապվելու միակ՝ Իրանի հնարավորությունից, Թուրքիային ուղղակի ճանապարհ տալով դեպի Ադրբեջան եւ ավելի հեռուները (թուրքական առաջարկ), կամ էլ՝ տալ Լեռնային Ղարաբաղին կուլտուրական ինքնավարություն, նույնպիսի ինքնավարություն պահանջելով Զանգեզուրում եւ Սեւանի հարավային ափերին բնակեցվելիք 200 հազարական ադրբեջանցիներին (ադրբեջանական առաջարկ):

Հաշտություն ա՞յս գնով: Կա՞ ուրիշ գին՝ ասացեք իմանանք: Բայց ա՞յս գնով՝ չեմ ուզում, չեմ կարողանում ուզել, լեզուս՝ չի պտտվում: Ձերը պտտվում է՝ ասացեք, եթե կարող եք՝ ձեր երրորդ ուժի բացառման հարազատ սկզբունքով:

Պրն. Իշխանյանն ուզում է, շա՜տ է ուզում, որ իր գրությունների մեջ գեթ մի տող ցույց տամ «ռուսների, նրանց լեզվի ու մշակույթի դեմ գրված: Չեք կարող, քանի որ նման բան չկա»: Տեսնենք կա՞, թե չկա: Ահա՝ «Կարդացել եմ (որտե՞ղ, պատմաբան մարդ եք, աղբյուրը ցույց տվեք, սկզբնաղբյուրը, ոչ թե որեւէ վերարտադրություն – Լ. Հ.), որ Պետրոս Առաջինի քաղաքական կտակում կա այսպիսի միտք՝ հայերին պետք է ոչնչացնել մահմեդականների միջոցով»: Եւ էլ ավելի հրեշավորը, որ վերագրված է հայոց պատմության պայծառ դեմքերից մեկին. «Արդյոք Իսրայել Օրին չի՞ ներշնչել ռուս կայսրին այս միտքը...» *(«Որն է մեր ճանապարհը», հոդվածների ժողովածու, Երեւան, 1990, էջ 96)*:

Մյուսը. «Նույն ռուս ժողովուրդն էր, որ աշխարհը նվաճելու մոլուցքով ստեղծեց երբեւէ եղած կայսրություններից ամենամեծն ու ամենադաժանը, ինքը կիսաքաղց կյանք քարշ տալով: Եւ դարձյալ, կարելի է ասել, թե այդ ամենի մեղքը Ռուսաստանի ղեկավարության էր, ոչ թե ժողովրդինը, ու այս դեպքում էլ պատասխանը նույնն է՝ այդ ղեկավարությունը ռուս ժողովրդից էր ծնվել, նրա մասն էր, եւ մանավանդ ռուս ժողովուրդն էր նրա ամուր հենարանը եւ զազրելի գործերի մասնակիցը» *(«Լուսավորիչ» 1990, հուլիս, թիվ 7)*:

Երրորդը. «Հայ մտավորական, հասկացիր վերջապես, որ Հայաստանում հայի կողմից հայերին ռուսերեն կամ այլ օտար լեզվով ասված ամեն մի խոսք, թեկուզ «ամենաազգասիրականն» ամենակարեւոր ու ամենախելացի թվացողը, դեպի մահ տանող թույն է հայության համար, որ Հայաստանում հայի կողմից հայերին ուղղված ռուսերեն կամ այլ օտար լեզվով ամեն գիրք, հոդված, նամակ, գրություն անդունդ իջնող այն սանդուղքի մի նոր աստիճանն է, որը հայությունը դեպի վերջնական կործանում է տանում: Ստություն է այսօր Հայաստանում հայի կողմից հային ոչ հայերեն ասված ամեն խոսք:

Աստված, պահպանիր ու խելք տուր այս ազգին» *(«Լուսավորիչ», 1990, հուլիս, թիվ 6)*:

Այսքանը բավական չէ՞: Ծանրաքաշման կարի՞ք կա: Երեւի՝ ոչ: Բացի պաղատանքի հասցեն ճշտելուց՝ Աստված թող պահպանի ու խելք տա ոչ թե ազգին, այլ նրա այն գաղափարախոսներին, որ քանդում են ազգի տունը:

Ի վերջո, կուզենայի, որ պրն. Իշխանյանն օգներ ինձ հասկանալու հետեւյալ մտքի տրամաբանությունը. «Բնականաբար, եթե նա *(այսինքն՝ ես.– Լ. Հ.)* ուրիշներին անվանում է ամբարտավան, անխելք, մանկամիտ, տխմար, ծխական, կարճամիտ ազգասեր եւ այլն, ինքն իրեն համարում է համեստ, խելացի, խելամիտ, գիտուն, ճշմարիտ, երկայնամիտ հայրենասեր եւ այլն: Ինչ որ հուզիչ համեստություն է»: Ես, էլ ավելի բնականաբար, հրաժարվում եմ ձեր այս շռայլ վերագրումից նույնպես: Շատ է, արժանի չեմ, չե՛մ ուզում:

Եւ ամենից վերջում՝ պրն. Իշխանյանն իր հոդվածը սկսում է այսպես՝ «Ինքս ինձ հաստատ խոսք էի տվել քաղաքական հոդվածներ չգրել»:

Երբեմն լավ է լինում, երբ մարդ տղամարդու պես հաստատ է մնում իր խոստմանը:

Դա այն ժամանակ է լինում, երբ մարդ լրջանում է իսկապես:

* *Նաեւ Հայաստանի արտաքին գործոց նախարար Լեւոն Շանթը: Բանաստեղծի դուստր Նվարդ Թումանյանը մտաբերել է. 1920-ի ամռանը «Լ. Շանթը, որպես դաշնակցության դիվանագիտական պատվիրակության ղեկավար, Երեւանից Մոսկվա էր մեկնում: Նա այցելության եկավ հայրիկին ամառանոցում: Հայրիկը, երբ իմացավ նրա միսիայի մասին, խորհուրդ տվեց Մոսկվա չգնալ եւ հրաժարվել այդ միսիայից, քանի որ այդ իր գործը չէ, ինքը քաղաքագետ չի, վերջապես՝ «Դու ռուսերեն էլ չգիտես, ինչպե՞ս ես գնում այդ հարցով Մոսկվա»» (Ն. Թումանյան, Հուշեր եւ զրույցներ, 1987, էջ 234):*

Լ. Շանթը չլսեց իր հին ընկերոջը: Եւ իզուր: Մենք պատվիրակության անդամ Համբարձում Տերտերյանի հուշերից գիտենք ինչպես ընթացավ եւ ապարդյուն անցավ նրա դիվանագիտությունը:

21 սեպտեմբեր 1992

Եթե ուզում եք լավ տեսնել

«Օգնություն» կենտրոնը կազմակերպում է տեսողության լավացման կուրսեր՝ առանց ակնոցների եւ դեղամիջոցների օգտագործման (ըստ ամերիկյան հայտնի ակնաբույժ Ուիլյամ Բեյթսի մեթոդի):

Փորձառու մասնագետները կարճ ժամկետում խոստանում են զգալի արդյունքներ:

Զանգահարել՝ 34-09-61, 61-61-95, 48-09-26 (ժամը 17.00-22.00):

digitised by A.R.A.R.@

Քաղաքական դիմանկար. Եգոր Գայդարը Ռուսաստանի փրկարա՞ր

Խորհրդային կայսրության ղեկավարության մեջ գտնվող մարդիկ միշտ մշուշապատված էին ինչ-որ խորհրդավոր ծածանչապատսակով: Բացի ժամանակ առ ժամանակ «ասվածների» անունները տալուց, ժողովուրդը նրանց մասին գրեթե ոչինչ չգիտեր: Ճիշտ է, ավելի շատ մարդիկ իմանում էին այն դեպքում, երբ ամենամեծ առաջնորդից մի աստիճան ցածր «առաջնորդիկը» դասվում էր ու գնդակահարվում: Այդ դեպքում արդեն ժողովուրդը ցուցաբերում էր լավատեղյակություն, միահամուռ եռանդով «դատապարտում էր», «արհամարհանքով նշավակում», «պահանջում», «ձայնը միացնում» եւ այլն: Այդպիսին էր այն ժամանակ խորհրդային ժողովրդավարությունը, կարգ ու կանոնը տասնյակ տարիների ընթացքում: Այսօր ժամանակները փոխվել են: Սա մի փորձ է տալ Ռուսաստանի ամենաերեւելի ղեկավարներից մեկի՝ Եգոր Գայդարի քաղաքական դիմանկարը: Նրա լիքը-լիքը, կլորադեմ պատկերը գրեթե ամեն օր մի քանի անգամ ցուցադրվում է հեռուստատեսությամբ, նրա անունը բազմիցս հոլովվում է ամենուրեք՝ կենտրոնում եւ գավառում, ընդդիմախոսների կողմից, խորհրդարանում, արտասահմանում: Հսկա Ռուսաստանը Եգոր Գայդարի հետ է կապում իր հույսերը, իհարկե Ելցինից հետո, հատկապես տնտեսական կնճռոտ հարցերի լուծման գործում:

Ո՞վ է Եգոր Գայդարը՝ Ռուսաստանի վարչապետի պաշտոնակատարը: Նրա պապերը հայտնի գրողներ էին՝ Արկադի Գայդարը, մոր կողմից Պավել Բաժովը: Վարչապետի հայրը՝ Թիմուր Գայդարը ռազմական լրագրող էր, փոխծովակալ:

Եգոր Գայդարն ունի լրագրողական-գիտական անցյալ: Աշխատում էր «Կոմունիստ» ամսագրում որպես բաժնի վարիչ՝ դա բավական հեղինակավոր պաշտոն էր, այնուհետեւ «Պրավդա» թերթում: Տնտեսագիտության դոկտոր է, մի քանի գրքերի հեղինակ: Համառ է իր փառասիրական նպատակներին հասնելու համար: Օրինակ, նա կարողացավ այնպես անել, որ իր համար ստեղծեն մի ինստիտուտ՝ ԽՍՀՄ ժողովրդական տնտեսության ակադեմիային կից տնտեսական քաղաքականության ինստիտուտը: Հենց այստեղ էլ նրան գտավ Բուրբուլիսը եւ, ինչպես ասում են, «պարկից դուրս հանեց», հայտարարելով. *«Ահա ձեզ Ռուսաստանի փրկիչը, արդեն վաղուց ոչ ժողովրդական դարձած տնտեսության «կախարդը»*:

Գայդարն, անկասկած, խելամիտ եւ տաղանդավոր մարդ է: Սակայն մեծ քաղաքականության համար դա միշտ չէ, որ բավարար է լինում: Արտաքուստ վարչապետի պաշտոնակատարը վատ չի դիտվում՝ կարմրաթուշ է, չափավոր «թտված»: Մոսկովյան հերթերում ասում են, թե նա նման է Պավլովին՝ իր նախորդին: Իհարկե, այսօրվա դժվարությունների ֆոնի վրա նախկին վարչապետի հետ նույնիսկ արտաքին համեմատությունն այնքան էլ չի ընկալվում: Մի խոսքով, Գայդարի կարմրաթուշ լինելը բնավ էլ նրա ամենամեծ թերությունը չէ: Վարչապետի պաշտոնակատարին անվերջ ցուցադրում են թղթերով լի գրասեղանի շուրջ կամ երբ ճանապարհից հոգնած մտնում է ստուդիա՝ մերկացնելու խորհրդարանի հերթական սխալը կամ մամուլի սադրանքն այն մասին, թե նա շփոթել է նախկին «նախագահական տուրքը» նոր տուրքի՝ ավելացված արժեքի հետ: Շփոթել, իհարկե, դժվար է՝ առաջինը կազմում էր միայն 5 տոկոս, իսկ նորը՝ 28: Ինչպես պարզվեց, երկուսն էլ հարկատուի գրպանից են:

Ինքնին այս բոլոր մանրուքներ են, նույն հերթերում մարդիկ հասկանում են, որ փոխվարչապետի պաշտոնակատարն այնքան զբաղված մարդ է, որ բնակչության աչքին իր կերպարի մասին խորհելու պարզապես ժամանակ չունի: Իսկ եթե ինչ-որ բան էլ պատահի, իր թիկունքին են Ելցինի հզոր ուսերը: Մոսկվայի լրագրողները սրամտում են, վերջերս Գայդարի լեզվի հետ ինչ-որ բան է պատահել՝ սկսել է «ատամներով ցոյասել» կամ ծոմծոմացնել: Ըստ երեւույթին, քաղաքական դժվարություններից: Ժողովուրդն անմիջապես հիշեց Բրեժնեւի վերջին տարիների դնովի ծնոտը: Ժողովուրդն ասում է. Գայդարին լսելիս հիշում ես Բրեժնեւին Պավլովի հետ միասին, եւ ինչ-որ հույսեր են արթնանում: Առավել եւս, որ ճառերի իմաստներն էլ ինչ-որ տեղ նման են. նախկինում էլ էին անվերջ խոսում կատարելագործման մասին:

Գայդարն ավելի լավ է իրեն զգում, երբ մոռանում է հեռուստախցիկի գոյությունը: Դա լինում է տագնապային իրավիճակներում: Օրինակ, երբ նա «մասերով» է բացատրվում Ռուսաստանի խորհրդարանի հետ կամ երբ պատասխանում է նախագահի եւ իր փոխհարաբերությունների մասին հարցերին: Այստեղ նա հմտորեն օգտագործում է իր ամբողջ զինանոցը, լավ զուգակցելով բավական մատչելի արդյունքները: Ճիշտ է, այս պահերին նա հաճախ դիմում է օտարալեզու բառերին եւ պրոֆեսիոնալ-տնտեսական եզրերին, որը հասարակ ժողովրդի աչքում նվազեցնում է նրա համոզվածությունը: Սակայն այստեղ ժողովուրդն իրավացի չէ: Փորձը ցույց է տվել, որ մեկ-երկու անհասկանալի բառերի երեւան գալը սրում է խորհրդարանի ուշադրությունը, արթնացնում նրան, միաժամանակ նվազեցնում է կառավարության պահանջներին դիմադրելու ժողովրդի ընտրյալների ընդունակությունը:

Դիտողների կարծիքով, Գայդարի գլխավոր արժանիքը նրա ծածկամտությունն է: Այս անգամ Ռուսաստանը ձեռք բերեց գրեթե պարտիզանական կառավարություն. իր ծրագրերի եւ մտադրությունների մասին ոչ մի խոսք, ոչ մի ակնարկ: Միայն երբեմն լսվում է. *«ապրիլից (մայիսից, հունիսից, հուլիսից) սկսում ենք բարեփոխումների երկրորդ փուլը»*: Իսկ ի՞նչ է, առաջինն արդեն վերջացա՞վ: Դրա փոխարեն լրատվության արտահոսք կա: Գայդարը խոսք տվեց գները բարձրացնել եւս 4–5 անգամ, բայց հետո խելքի եկավ եւ հայտարարեց, թե գներն ընդհանրապես չեն աճի: Մեկ ասում է, թե նոր դրամ չի լինի, մեկ համոզում, թե Լենինի պատկերը թղթադրամներից կհանվի: Մարդիկ լսում են, նկատում, համադրում եւ միմյանց տալիս այնպիսի հարցեր, որոնք առաջներում կոչվում էին «անցանկալի»:

Մնում է հին թղթադրամների վրայից ռետինով ջնջել առաջնորդի պատկերը կամ, համենայն դեպս, գաղտնի նորերը տպել:

Բոլոր դեպքերում Գայդարը քաջ մարդ է: Ելցինի «լայն» եւ «վստահելի» ուսերի առկայությամբ բնակչության աչքում բարեփոխումների եւ, հետեւաբար կենսամակարդակի անկման պատասխանատվությունը ծանր բեռով ընկնում է Գայդարի ուսերին: Շատերը նրան չեն հավատում՝ նրա ռեյտինգն այնքան էլ բարձր չէ, սակայն նա տեղ է գրավում գնահատականների դրական մասում: Իսկ շատ քաղաքագետներ, այդ թվում Գայդարի քննադատները, տեղ են գրավում բացասական մասում:

Գնահատելով Գայդարին, չի կարելի չնշել նրա զուտ արձագանքը այն բանին, թե ինչպես են վերաբերում իրեն ուրիշները՝ Խասբուլատովը, Ռուցկոյը... Ճիշտն ասած, պետք է ունենալ երկաթե ջղեր: Չնայած նրան չի կարող չմտահոգել այն հարցը, թե ի՞նչ կլինի, եթե իր բարեփոխումներից ոչ մի լավ բան չստացվի: Մտաբերում եմ տնտեսագետ-բարենորոգիչ Ստոլիպինի ողբերգական ճակատագիրը:

Գնահատելով Գայդարին, պետք է հաշվի առնել, որ նա գլխավորում է այսպես կոչված «երկաթային» թիմը: Այս կրակը նա չի բորբոքել: Սակայն նա պիտի կրի ամբողջի ծանրությունը: Այսօր դժվար է նախատեսել Ռուսաստանի բարեփոխումների ճակատագիրը: Այդ գործին լծվել են Ռուսաստանի շատ ակնառու գործիչներ: Եգոր Գայդարը նրանցից մեկն է:

Հ.Լ.

Սոցիոլոգիական հարցման տվյալներ Հայաստանից

BBC ռադիոկայանի թղթակից Արմեն Դիլանյանը հիմնվելով ՀՀ Գիտությունների ակադեմիայի սոցիոլոգիական հետազոտությունների կենտրոնի տվյալների վրա հաղորդեց, որ հարցման արդյունքներով ՀՀ բնակչության 22 տոկոսը ափսոսանք է արտահայտում ԽՍՀՄ-ի փլուզման կապակցությամբ, միայն 3–4 տոկոսն է, որ հավատում է խորհրդարանին, իսկ քաղաքական գործիչներից միայն հանրապետության նախագահը, փոխնախագահն ու արտգործնախարարն են, որ արձագանքի դրական տարբերություն ունեն: Հարցման մասնակիցների 60 տոկոսն իրավիճակի բարելավումը կապում է «ուժեղ ձեռքի» իշխանության հետ, հայտնում է BBC-ին:

Ո՞ւմն է Կալինինգրադը

«Ազատություն» եւ «Ազատ Եվրոպա» ռադիոկայաններին տված հարցազրույցում Լեհաստանի նախագահ Լեխ Վալենսան մեղմ դիվանագիտական ձեւով ճանաչել է Լեհաստանի տարածքային պահանջատիրությունը Դաշնակցային Ռուսաստանի Կալինինգրադի նկատմամբ: Անդրադառնալով Բելառուսի այն մտահոգությանը, թե լեհ միսիոներների գործունեությունը այդ երկրի տարածքում խախտում է թույլատրելի սահմանները եւ կրում է ազգայնական բնույթ, Վալենսան ասաց, որ «վախը օտար երկրների միսիոներների նկատմամբ կոմունիստական իշխանության ժամանակների վերապրուկ է»: «Մենք պետք է ուրախ լինենք, որ մեր քաղաքացիները կարող են մեկ այլ լեզու սովորել, մերձենալ այլ երկրի քաղաքակրթության հետ, եւ չպետք է վախենանք դրանից», եզրափակել է Վալենսան:

Ռաբանին մեղադրում է Պակիստանին

Աֆղանստանի նախագահ Ռաբանին Թեհրան կատարած այցելության ժամանակ մեղադրել է Պակիստանի «Ջամաաթի իսլամի» կազմակերպությանը, որը, ըստ Ռաբանու, զենք է մատակարարում Հեքմաթյարի իրանամետ «Հեզբ ալ-իսլամի» կազմակերպությանը: Հեքմաթյարը չի ենթարկվում Աֆղանստանի իշխանություններին եւ զինված պայքար է մղում նրա դեմ, հաղորդում է BBC ռադիոկայանը:

Իրաքի ընդդիմությունը թափ է առնում

«Ազատություն» ռադիոկայանը հաղորդեց, որ Իրաքի հյուսիսի անվտանգության գոտում կայացել է Իրաքի ընդդիմության հերթական հավաքը: Քրդերի առաջնորդ Թալաբանին հայտնել է, որ ընդդիմությունը համաձայնություն է ձեռք բերել ստվերային կառավարություն ստեղծելու հարցում: Թալաբանին ասել է նաեւ, թե Իրաքը լինելու է խորհրդարանային պետություն, եւ ընդդիմությունը խորհրդարանում ներգրավելու է 174 մարդու: «Մոնտե Կառլո» ռադիոկայանը այս առնչությամբ հաղորդեց, որ ձեւավորվել է 25 հոգիանոց ընդդիմության ղեկավար խորհուրդ, որի նախագահության մեջ ընդգրկվել են մեկ սուննի արաբ, մեկ շիա արաբ եւ մեկ քուրդ:

Ո՞վ է ի վերջո զոհվել

Ռադիոկայանները հակասական տեղեկություններ են հայտնում Նիգերիայի ռազմական ինքնաթիռի աղետի մասին: Ոմանց տվյալներով, ինքնաթիռում եղել են ռազմական ուսումնարանի ուսանողները, իսկ այլ տվյալներով, աղետի հետեւանքով զոհվել են այդ երկրի վերին զինվորական ղեկավարության բազմաթիվ սպաներ:

Հյուսիս-կովկասյան կամավորների դուրս բերումը Աբխազիայից հետաձգվում է

Վերջին մի քանի օրերին վրաց-աբխազական հակամարտության գոտում ռազմական գործողությունները հիմնականում ծավալվում են Օչամչիրի շրջանում: Ինչպես հայտնեցին Աբխազիայի պաշտպանության շտաբում, սեպտեմբերի 26-ի երեկոյան վրացական 4 ուղղաթիռներ հրետակոծել եւ ռմբակոծել են Օչամչիրի շրջանի Մերկուլա գյուղը: Դրանից հետո գյուղ են մտել վրացական տանկերն ու զրահամեքենաները: Գիշերը աբխազները հակահարձակմամբ ազատագրել են գյուղը: Ըստ աբխազական տվյալների, վրացիները տվել են 100 զոհ, իսկ իրենք՝ ընդամենը 1 զոհ, 5 վիրավոր: Ըստ Օչամչիրի շրջկենտրոնի պարետ Անզոր Մարգիանիի վարկածի, Մերկուլա գյուղի միջադեպի մեղավորները աբխազական կամավորներն են, որոնք հանկարծակի հարձակվել են վրացական զորքերի ստորաբաժանման վրա: Սուխումից օգնության կանչված 2 ռազմական ուղղաթիռներ հրթիռառմբակոծման միջոցով հարձակվողներին ետ են շպրտել: Կան պատանդվածներ եւ վիրավորներ:

Մարգիանին նշեց, որ աբխազական եւ հյուսիս-կովկասյան զորախմբերը վերջին օրերին շատ են ակտիվացել Օչամչիրի շրջանում: Նախօրեին նրանք Թամիշ գյուղի մոտ պատանդել են երկու գվարդիականի: Օչամչիրի պարետի խոսքերով, *«հակառակորդը փոքր խմբերով իսկական պարտիզանական պատերազմ է վարում»*:

Շրջկենտրոնում իրավիճակը հսկում են Թբիլիսիից ժամանած ՆԳՆ հատուկ ստորաբաժանումները:

Օչամչիրի շրջանի դեպքերից հետո Աբխազիայի աշխարհազորի հրամանատարությունը՝ կապված *«վրացական կողմից կրակի դադարեցման պայմանավորվածության չդադարող խախտումների հետ, որոշել է վերանայել հյուսիս-կովկասյան կամավորներին հանրապետությունից դուրս բերելու ժամկետները»*:

Աբխազիայի Գերագույն խորհրդի հայտարարության մեջ նշվում է, որ վրացական զորքերի հարձակումը Մերկուլա գյուղի վրա տեղի է ունեցել այն օրը, երբ Սուխումում Վրաստանի, Աբխազիայի եւ Չեչնիայի ներկայացուցիչները պայմանավորվում էին չեչեն կամավորների դուրս բերման մասին: Նրանք պետք է մեկնեին Գուդաութայի օդանավակայանից սեպտեմբերի 28-ից սկսած:

Ինչպես «ԻՖ»-ին հայտնեցին Աբխազիայի պաշտպանության շտաբում, կամավորների դուրս բերման ժամկետը պետք է համապատասխանի վրացական զորքերի դուրս բերման ժամկետին: ■

ԳԼԱՁՈՐ 89

ԳԼԱՁՈՐ GLADZOR

Ուսումնական կոոպերատիվը ողջունում է իր բոլոր այն սաներին, ովքեր այժմ ապրում են ուսանողական կյանքով

«Գլաձոր–89»-ը 1993 թ. բուհ ընդունվել ցանկացողներին հրավիրում է մասնակցելու ՀՀ բուհերի քննական բոլոր առարկաներից անցկացվող դասընթացներին, որոնք կվարեն փորձառու դասախոսները:
Դասընթացներին կարող են մասնակցել նաեւ ոչ ավարտական դասարանների աշակերտները:
Պարապմունքները կսկսվեն ս/թ. հոկտեմբերի 5-ից եւ կշարունակվեն մինչեւ 1993 թ. ընդունելության քննությունների սկսվելը:

Պարապմունքների սկիզբը՝ ժամը 17:30-ին:
Ուսման վարձը՝ 4 հազար ռուբլի:

Դիմումներն ընդունվում են ամեն օր, ժամը 17:30-ից 19:30-ը, Երեւանի Չեխովի անվան թիվ 55 միջն. դպրոցում (Մարշալ Բաղրամյան պողոտա 16):

Տեղեկատու հեռախոսահամար՝ 58-33-40:

digitised by A.R.A.R.@

Նազարբաեւ. Ուկրաինայի դիրքն անհասկանալի է

Սեպտեմբերի 26-ին Մոսկվայում Ղազախստանի նախագահը հանդիպեց ԱՊՀ զինված ուժերի գլխավոր հրամանատար մարշալ Եվգենի Շապոշնիկովի հետ: Նրանք կարծիքներ փոխանակեցին Տաջիկստանի, Վրաստանի, Հայաստանի եւ Ադրբեջանի դեպքերի, ինչպես նաեւ հոկտեմբերի 9-ին Բիշքեկում կայանալիք հանդիպման վերաբերյալ: Շապոշնիկովն ու Նազարբաեւը քննարկեցին Ուկրաինայի վերջերս արած հայտարարությունը, ըստ որի Ուկրաինան չի հրաժարվում միջուկային զենքից: Այս կապակցությամբ Նազարբաեւը «ԻՖ»-ի թղթակցին հայտնեց, թե «այդ հայտարարությունը հակասում է նախորդներին, որոնցում ցանկություն էր հայտնվում հնարավորության սահմաններում ավելի շուտ դառնալ միջուկազերծ պետություն»: «Ժամանակն է, որ բոլորը վերջնական որոշակիության հանգեն այս հարցում», հայտարարեց Նազարբաեւը, «Ուկրաինայի դիրքորոշումն անհասկանալի է եւ մեր, եւ միջազգային հանրության համար»:

ՋՎԵԲ-ի փորձագետները կմասնակցեն Ուկրաինայի սեփականաշնորհման ծրագրի մշակմանը

Մոտ ժամանակներս Զարգացման եւ վերակառուցման եվրոպական բանկն իր փորձագետներին եւ տնտեսագետներին կուղարկի Ուկրաինա, որտեղ նրանք կմասնակցեն սեփականաշնորհման ծրագրի ստեղծման աշխատանքներին: Ինչպես հայտնեց բանկի փոխնախագահ Ռոն Ֆրիմենը, միջազգային կոնսորցիումի փորձագետները («Ռովենդ Պերգեր», «Մորգան Գրենֆելլ» եւ այլ ընկերություններից) մոտ մեկ տարի կաշխատեն Կիեւում:

Համաշխարհային բանկի ներկայացուցչություն Ուզբեկստանում

Տաշքենդում բացվեց համաշխարհային բանկի միջինասիական տարածքային ներկայացուցչությունը: Նրա ղեկավար Հասան Փարվեզի խոսքերով, ընտրվել է Տաշքենդը, քանի որ այն շրջանի մշակութային, տնտեսական եւ աշխարհագրական կենտրոնն է: Փարվեզը նշեց, որ համաշխարհային բանկը կհետեւի տնտեսական բարեփոխումների ընթացքին եւ ֆինանսներ կներդնի «միայն այնտեղ, որտեղ կտեսնի հստակ տնտեսական քաղաքականություն»: Ուզբեկստանի մասին խոսելիս Փարվեզը նշեց, թե «միջազգային մեծ նշանակություն ունի հանրապետության հումքային բազան, հատկապես ոսկին ու բամբակը»:

Ժիրինովսկին կապեր է հաստատում Լը Պենի հետ

Սեպտեմբերի 25-ին Ֆրանսիայի Ազգային ճակատի նախագահ Լը Պենը հանդիպեց Վ. Ժիրինովսկու հետ: Ռուսաստանի ԼԴԿ լրատվական ծառայությունից հայտնեցին, որ երեքժամյա հանդիպումը կայացել է Լը Պենի՝ Փարիզի Սեն-Կլու արվարձանի առանձնատանը: Հանդիպումն անցել է «ընկերական ջերմ մթնոլորտում»: Ավարտից հետո կայացել է մամուլի ասուլիս, որտեղ Լը Պենն ու Ժիրինովսկին պատասխանել են լրագրողների հարցերին: Հանդիպումը կազմակերպել է գրող Էդուարդ Լիմոնովը, որը Ժիրինովսկու ստվերային կաբինետում զբաղեցնում է համառուսաստանյան հետախուզությունների բյուրոյի տնօրենի պաշտոնը:

«Նկարը դաշի զարդ չէ, այլ զենք»

Արշակ Գ. Արարչություն

Վերջին օրերին մայրաքաղաքի այս ու այն անկյուններում փակցված ազդագրերը ծանուցում էին շաբաթ օրը բացվելիք «Արշակ Գ.» ցուցահանդեսի մասին: Խոսքը ֆրանսահայ նկարիչ Արշակ Գառնիկյանի մասին է, որի գեղարվեստական ժառանգությունն առաջին անգամ պիտի ներկայացվեր հայրենի արվեստասերներին: Բացումը կայացավ Ազգային պատկերասրահում, հանդիսավոր պայմաններում, Հայաստանում Ֆրանսիայի արտակարգ եւ լիազոր դեսպան Մարի Ֆրանս դը Արտենգի մասնակցությամբ: Պատկերասրահի տնօրեն, արվեստաբան Շահեն Խաչատրյանը մասնավորապես նշեց, որ այս ցուցահանդեսը սփյուռքահայ արվեստագետների հետ նախատեսվող հանդիպումների շարքի առաջին միջոցառումն է:

Ծագումով էրզրումցի, ծնունդով բեյրութցի փարիզաբնակ այս նկարիչը մինչ հայրենիք գալը անհատական ցուցահանդեսներ է ունեցել եվրոպական մի շարք երկրներում եւ ԱՄՆ-ում: Ապրելով արվեստների մայրաքաղաքում, շփվելով գեղարվեստական տարբեր ուղղությունների հետ եւ կրելով տարբեր ազդեցություններ (Էլ Գրեկո, Սեզան)՝ նա փորձել է գտնել զուտ իրենը: Թե որքանով է դա հաջողվել, կարող է դատել հանդիսատեսը՝ այցելելով պատկերասրահ: Շրջելով երեք սրահներ ընդգրկող այս ցուցահանդեսում, կարելի է պատկերացում կազմել արվեստագետի անցած ստեղծագործական ուղու երեք շրջանների մասին: Ազգային թեմատիկայից զատ («Գառը») եւ ավելի շատ նկարչին հուզում են համամարդկային խնդիրները, արարչության խորհուրդը, ժամանակի ու տարածության տիեզերական չափումները:

Արշակի ստեղծագործական հետագիծն սկսվում է առարկայական նկարչությունից եւ գնում դեպի անառարկա, վերացական արվեստ: Ցուցադրվող աշխատանքների մեծագույն մասն այս ուղղության նկարներ են, որոնցում կարելի է ընդհանրացված տեսնել հեղինակին հետաքրքրող թեմաների գունային փոխակերպումները: Յուրաքանչյուր նկարում գույների ու գծերի վարպետ համադրումների, երկրաչափական տարբեր մարմինների պատկերումների միջոցով նա ստեղծում է որոշակի տրամադրություն: Այս առումով այդ գործերն ավելի մոտ են երաժշտությանը, ուստի պատահական չէ *«Հոգեւոր երգեր»* անունը կրող շարքի առկայությունը:

Մեր զրույցի ժամանակ նշելով, որ *«այստեղի արվեստագետները պետք է այս նեղ դրության մեջ ավելի շատ աշխատեն»*, գեղանկարիչ Արշակը հիշեցրեց Պիկասոյի խոսքերն այն մասին, թե *«նկարը դաշի զարդ չէ, այլ զենք է՝ հարձակողական եւ պաշտպանողական»*: Անշուշտ դա այդպես է. այն զենք է եւ պատերազմի մեջ ներքաշված ու ծանր օրեր ապրող Հայաստանում, եւ ազգային նկարագիրը կորցնելու ուծացման վտանգի առջեւ կանգնած Սփյուռքում:

ԼԵՎՈՆ ԼԱՆԻԿՅԱՆ

Սովորականի մեջ՝ անսովորը

Սուքիասյան Արմեն կամ որ նույնն է՝ Սուար անունը դեռեւս հայտնի չէ արվեստասեր լայն շրջանակներին: Ես նույնպես պատահաբար ծանոթացա երիտասարդ նկարչի աշխատանքներին, երբ Երվանդ Քոչարի տուն-թանգարանում երկու ամիս առաջ բացվել էր նրա երկրորդ անհատական ցուցահանդեսը: Օրերս կայացավ Սուարի երրորդ անհատականը Երեւանի կոնյակի գործարանի գեղազարդ ցուցասրահում:

Նախ եւ առաջ այցելուին գրավում է Սուարի գունային սուր զգացողությունը: Դա հատկապես լավ երեւում է գոբելենների համար արած նրա էսքիզներից (*«Արեւելյան տոնախմբություն», «Բնազդների խնջույք»*) եւ արդեն գործված գոբելեններից: Նկարիչն ստեղծում է հեքիաթային, երեւակայական մի աշխարհ, որտեղ գրոտեսկային կերպարները եւ դիցաբանական տեսարանները ներթափանցում են մեկը մյուսին՝ միաժամանակ ստեղծելով ներդաշնակ ամբողջություն:

Արմենի գեղանկարչական գործերը, մանավանդ *«Ծերություն»* շարքը, հոգեբանական խորացումներ են ոչ միայն դեպի անհատի հոգու, այլեւ դեպի մարդկության պատմության ծալքերը: Նրան հետաքրքրում են հին ժողովուրդների՝ շումերների, հույների, պարսիկների առասպելներն ու հին պատմությունները: Ընդհանրապես արեւելյան վառ երանգավորում եւ հանդերձավորում կա ցուցադրված գրեթե բոլոր աշխատանքներում:

Սովորականի մեջ անսովորը տեսնող ոչ սովորական նկարիչ է Արմեն Սուքիասյանը: Անսովորը ոչ միայն նրա գեղարվեստական ուրույն մտածողությունն է, այլեւ դրա վերարտադրման տեխնիկան: Ափսոսում ես միայն, որ նկարիչը դեռեւս դեպքից դեպք է ձեռք զարնում մեր ազգային հարուստ պատմության դրվագներին: Հուսանք, որ այս ցուցահանդեսը եւս նոր լիցք կհաղորդի երիտասարդ նկարչին եւ հաջորդ անգամ ի շարս այլ գործերի մենք կտեսնենք նաեւ հայոց պատմության սյուժեներով արված ուշագրավ աշխատանքներ:

Ցավում ես, որ շատ-շատերը վատ կազմակերպված գովազդի պատճառով անհաղորդ են մնում այս օժտված նկարչի ստեղծագործություններին: Վերջում ընդամենը մի բան կուզենայի ավելացնել. լավ մտապահենք Սուար անունը:

Լ. Լ.

Հենց այնպես ասված մտքեր

Քաղաքացի Շմ. Կունջուլյանի ծոցատետրից

◆ Այնպիսի մարդիկ կան, որոնք ոչ թե կոնկրետ որեւէ ղեկավարի չեն սիրում, այլ առհասարակ ղեկավար չեն սիրում:

◆ Ինձ թվում է՝ հիմա բազմապատկվել է նրանց թիվը, ովքեր իրենց գործած սխալները ջանում են արդարացնել «փորձի պակասով»:

◆ Երբ մեկը ճակատագրի բերումով դժբախտ է, ապա նույնիսկ գերեզմանոցում բախտը չի բերելու:

◆ Կան այնպիսի «անմահ գաղափարներ», որոնք իրենց հեղինակին արժանացնում են ոչ թե փառքի ու պատվի, այլ հայհոյանքի ու անեծքի:

◆ Եւս մեկ հիշեցում մեծ ու փոքր պաշտոնյաներին. «Սիրելիներս, բառը բոլորովին էլ ճնճղուկ չէ, որ բերանից դուրս գա ու թռչի-գնա»... ■

Չգիտես ինչու ոմանք կարծում են...

կամ սթափեցնելու նպատակով արված բացականչություններ

◆ Ոմանք կարծում են, թե խելացի մարդիկ որպես կանոն հիմարների սխալներով են սովորում: Բայց փորձը ցույց է տալիս, որ շատ հաճախ հիմարներն են խելացիների սխալներով սովորում:

◆ Ոմանք կարծում են, թե բավական է որեւէ խելացի միտք քվեարկության դնել, որպեսզի սա արժանանա հավանության: Բայց փորձը ցույց է տալիս, որ այդպես չէ. տես որոշ պետությունների խորհրդարանների աշխատանքը:

◆ Ոմանք կարծում են, թե խելացիության առաջին նշանը դիմացինին միշտ առարկելն է: Բայց կյանքը ցույց է տալիս, որ խելացիներն այդպես չեն վարվում, նրանք անշեղորեն հետեւում են «հիմարին մի առարկիր» խորհրդին:

◆ Ոմանք կարծում են՝ երբ մեկը ծույլ է ու անբան, ապա անպայման պիտի սրիկա ու խաբեբա էլ լինի:

◆ Ոմանք կարծում են, թե ընդհանրապես ոչ մի բան չհավանելը բարձր ճաշակի կամ առնվազն կրթվածության արտահայտություն է...

◆ Ոմանք կարծում են իսկական սոցիալական արդարությունն այն է, երբ բոլորն անխտիր վատ են ապրում. առանց մտքով չի անցնում, որ սոցիալական արդարությունն այն է, երբ բոլորն անխտիր լավ են ապրում:

ԳՈՒՐԳԵՆ ԳԱԼՍՏՅԱՆ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Ֆուտբոլի ՀՀ բարձրագույն խմբի առաջնություն

Հիմա էլ խաղացողը բռնեց մրցավարի ականջից

Ֆուտբոլի հանրապետական ֆեդերացիայի կարգապահական կոմիտեի հերթական նիստի օրակարգը գերհագեցած էր:

Քննարկման ենթակա արձանագրված կարգապահական խախտումները շատ-շատ էին:

Բնականաբար, ուշադրության կենտրոնում «Շիրակ» - «Արարատ» հանդիպման միջադեպն էր: Երբ հիշում եք, արարատցիները խաղավարտից 10 րոպե առաջ լքել էին ասպարեզը, իսկ մինչ այդ գլխավոր մրցավար Անդրանիկ Բոնջուկյանը (Վանաձոր) անվայել արարքների համար կարմիր քարտ էր ցույց տվել «Արարատ»-ի միանգամից 3 խաղացողների՝ Արամայիս Տոնոյանին, Սեւադա Արզումանյանին եւ Գուրգեն Ենգիբարյանին:

Կարգապահական կոմիտեն հաղթանակ շնորհեց «Շիրակ»-ին, չեղյալ հայտարարելով խաղի հաշիվը («Շիրակ»-ը հաղթում էր 1:0 հաշվով): «Արարատ»-ը տուգանվեց 5000 ռուբլով, թիմի ղեկավարները խիստ նկատողություն ստացան:

Արամայիս Տոնոյանն ու Սեւադա Արզումանյանը որակազրկվեցին 3-ական խաղով եւ տուգանվեցին 1500-ական ռուբլով: Գուրգեն Ենգիբարյանը ՀՄԸՄ-ի հետ խաղում որակազրկվեց մինչեւ մրցաշրջանի վերջը:

Նախորդ տուրում անկարգություններ էին տեղի ունեցել նաեւ էջմիածնի քաղաքային մարզադաշտում՝ «Զվարթնոց» - ՀՄԸՄ հանդիպման ժամանակ, որն ընդհատվել էր 20 րոպեով: Կարգապահական կոմիտեն բավարարվեց միայն թիմերի եւ մարզադաշտի ղեկավարների ուշադրությունը կարգուկանոնի վրա հրավիրելով:

Կիսատ էր մնացել նաեւ 13-ից 24-րդ տեղերը վիճարկող «Ազնավուր» - «Ալաշկերտ» թիմերի մրցավեճը եւ դարձյալ հյուրերի խաղադաշտից հեռանալու պատճառով:

«Ալաշկերտ»-ին պարտություն է՝ գրանցվել, չեղյալ համարվելով խաղի հաշիվը: Զգուշացվել է թիմի պետ Սամվել Եգոյանը:

«Ալաշկերտ»-ի ավագ Գնել Ջամալյանը, որը հայհոյել էր մրցավարին, որակազրկվեց 5 խաղով: Թիմի խաղացողներից Արտաշես Էլոյանը մրցավարի ականջը քաշելու համար որակազրկվեց մեկ տարով, իսկ Ահարոն Ավագյանը մրցավարին ծեծելու համար՝ ընդմիշտ: Նրան արգելվել է երբեւէ մասնակցել որեւէ մրցման:

Այդ հանդիպման մրցավար Վալերի Խաչատրյանի (Երեւան) եւ տեսուչ Կարեն Նալբանդյանի հարցը, որոնք մեղքի իրենց բաժինն են ունեցել, կքննարկվի համապատասխանաբար մրցավարական կոմիտեում եւ ֆեդերացիայի բյուրոյի նիստում:

Նոյեմբերյանի մարզադաշտը տուգանվել է 20 000 ռուբլով:

Առաջին խմբի մրցաշարում էլ անկարգությունները քիչ չեն: Այսպես, Արթիկի «Տուֆագործ» եւ Հրազդանի «Դվին» թիմերի հանդիպումն էլ խաղաղ վախճան չունեցավ: «Դվին»-ին պարտություն գրանցվեց խաղը կիսատ թողնելու եւ դաշտից հեռանալու պատճառով, իսկ Ախթալայի նույնանուն թիմը չներկայացավ Եղեգնաձորի «Մռնիկ» թիմի հետ հանդիպմանը, որի համար վերջինիս 3:0 հաշվով հաղթանակ շնորհվեց:

Մի խոսքով, անկարգությունների վերջը չի երեւում: Մինչեւ ե՞րբ:

Եզրափակիչ փուլ

1-12 տեղեր 6-րդ տուր

ՀՄՄ-ՖԻՄԱ - «Շիրակ»՝ 1:3, «Բանանց» - «Կոտայք»՝ 4:2, «Արարատ» - «Վան»՝ 7:0:

Այսօր կմրցեն՝

ՀՄԸՄ - «Կիլիկիա», «Նաիրի» - «Զվարթնոց»: Խաղերի սկիզբը՝ ժ. 17-ին:

Միջազգային շաշկու ՀՀ առաջնություն

Միանգամից հինգ առաջատար

Միջազգային շաշկու Հայաստանի Հանրապետության տղամարդկանց բարձրագույն խմբի առաջնության ավարտից 2 տուր առաջ մրցաշարային աղյուսակը գլխավորում են միանգամից 5 մասնակիցներ՝ սպորտի վարպետներ, երեւանցիներ Վաչագան Մուրադյանը, Մարատ Ղուլյանը, Ռուբեն Խաչիկյանը եւ վարպետության թեկնածուներ, արարատցի Արտակ Հակոբյանն ու երեւանցի Նորայր Նավասարդյանը, որոնք վաստակել են 6,5-ական միավոր: Սակայն Վաչագան Մուրադյանն ու Նորայր Նավասարդյանը մեկական խաղ պակաս են անցկացրել, եւ հավանաբար հենց նրանց միջեւ հանդիպումն էլ որոշի չեմպիոնին:

Բաժինը վարում է Սուրեն ԲԱՂԴԱՍԱՐՅԱՆԸ

digitised by A.R.A.R.@

Նալչիկում պահանջում են Կաբարդինա-Բալկարիայի նախագահի հրաժարականը

Նախագահ Վալերի Կոկովի հրամանագրով սեպտեմբերի 27-ից Կաբարդինա-Բալկարիայում մտցվել է արտակարգ դրություն 60 օր ժամկետով: Նալչիկի Խորհուրդների տան մերձակա հրապարակում շուրջօրյա հանրահավաքը ցրելու փորձ է արվել: Ցուցարարները բողոքում են սեպտեմբերի 23-ին Յուրի (Մուսա) Շանիբովի ձերբակալության դեմ: Կովկասի Լեռնային ժողովուրդների համադաշնության նախագահ Մուսա Շանիբովին ձերբակալել են Ռուսաստանի դատախազության ներկայացուցիչները: Նա մեղադրվում է Աբխազիայում զինված ջոկատներ կազմավորելու համար, ինչը չի համապատասխանում հասարակական կազմակերպության կարգավիճակին: Համադաշնության գործերի կառավարիչ Հասիբի Շերիեւը կիրակի օրը հայտարարեց, թե կոնգրեսը *«ԿԲՀ-ի ղեկավարությանը չի ների մոսկովյան հանդիպման ժամանակ ցուցաբերած նրա դիրքորոշման համար, երբ որոշվում էր Աբխազիայի ճակատագիրը»*: Կաբարդինա-Բալկարիայի նախագահ Կոկովը մեղադրվում է նաեւ Շանիբովի ձերբակալության համար:

Արտակարգ դրություն մտցնելը միայն ավելի սրեց իրավիճակը ինքնավար հանրապետությունում: Հրապարակում եւ հեռուստակենտրոնի մոտ բախումներ տեղի ունեցան ներքին զորքերի եւ ցուցարարների միջեւ:

Երկուշաբթի օրը Չերքեզական միջազգային ասոցիացիայի նախագահ Յուրի Կալմիկովը «ԻՖ»-ին տված հարցազրույցում հայտարարեց, թե ցուցարարների մասնակիցների բոլոր պահանջները *«գործնականում ընդունվել են Կոկովի կողմից»*: Դրանք են՝ Շանիբովի ազատումը, որն ամենայն հավանականությամբ գտնվում է Ռոստովում կամ Պյատիգորսկում, հատուկ նշանակության զորքերի դուրս բերումը հանրապետությունից եւ Կաբարդինական ժողովրդի կոնգրեսին հեռուստատեսությունում եթերաժամ տրամադրելը:

Չնայած դրան, Նալչիկի հանրահավաքի մասնակիցները պահանջում են Կոկովի անհապաղ հրաժարականը: Կալմիկովի խոսքերով, *«ժողովուրդը դժգոհ է հասարակական-քաղաքական կազմակերպությունների նկատմամբ Կոկովի դիրքորոշումից»*: ■

Գալինա Ստարովոյտովա. Կովկասյան խնդիրները չեն կարող լուծվել ուժի դիրքերից

Ռուսաստանի Դաշնության նախագահի ազգամիջյան հարցերով խորհրդական Գալինա Ստարովոյտովան ԻՄԱ-պրեսի թղթակցին հայտնել է, թե կովկասյան խնդիրները չեն կարող լուծվել ուժի դիրքերից: Ընտրությունների արդյունքն այդ շրջանում արել է նախկին կուսակցական նոմենկլատուրայի եւ ազգային ժողովրդավարական ընդդիմադիր շարժումների ղեկավարների միջեւ լարվածությունը: Ռուսական կենտրոնը պետք է ճիշտ գնահատի Կովկասի լեռնային ժողովուրդների համադաշնության հետ հարաբերությունների հեռանկարները: Միեւնույն ժամանակ Ստարովոյտովան նշեց, թե համադաշնության եւ նրա նախագահ Մուսա Շանիբովի ռազմական կազմավորումներ ստեղծելու, ինչպես նաեւ բոլոր վրացիներին պատանդ հայտարարելու եւ Թբիլիսիում ահաբեկչություն կատարելու կոչերը չեն կարող արդարացվել: Նախագահի խորհրդականը նպատակահարմար է գտնում Շանիբովի գործի կարճումը՝ ազատել նրան մինչեւ հետաքննության ավարտը, ստորագրություն վերցնելով այն մասին, թե նա ձեռնպահ կմնա ոչ սահմանադրական գործողություններից: ■

Որքա՞ն հաց է անհրաժեշտ Երեւանին

Հացամթերումների նախարարության հացի վարչության պետ Միխայիլ Աբրահամյանը «Նոյյան տապան»-ի թղթակցին հայտնեց, որ ներկա դրությամբ Երեւանում օրական թխվում է 470 տոննա հաց: Աբրահամյանի հայտարարությամբ, այդ քանակությունը բավարար է Երեւանի բնակչության կարիքները հոգալու համար: Սակայն Երեւանի մոտակա շրջաններում հացի անբավարարության պատճառով օրական մոտ 70 տոննա հաց դուրս է տարվում Երեւանից: Աբրահամյանը հայտնեց նաեւ, որ մի քանի ամիս առաջ Երեւանի պահանջները բավարարելու համար թխվում էր 300-320 տոննա հաց: ■

Շապոշնիկով. Հրթիռների թիրախը դեռ փոխված չէ

ԱՊՀ զինված ուժերի գլխավոր հրամանատար Եվգենի Շապոշնիկովը շաբաթ օրը հայտարարեց «ԻՖ»-ի թղթակցին, որ ԱՊՀ-ի մարտավարական հրթիռների թիրախը դեռեւս մնում է անփոփոխ: Եւ չնայած այդ առիթով եղել է Ռուսաստանի նախագահի քաղաքական հայտարարությունը, դրա *«գործնական իրագործման համար անհրաժեշտ է որոշակի ժամանակ»*: Մարշալի խոսքերով, թիրախի փոփոխությունը հրթիռների վրա տեխնոլոգիական բարդ գործ է: Շապոշնիկովն ուշադրություն հրավիրեց այն փաստի վրա, որ ԱՄՆ-ի իշխանությունները դեռեւս համապատասխան պաշտոնական հայտարարություն չեն արել իրենց ձեռնարկելիք փոխադարձ քայլերի մասին: ■

Տաջիկստանում ռուս զինվորները պատանդ են վերցվել

Տաջիկստանում մարտերն օր-օրի թեժանում են: Գնալով լարվում են զինված խմբավորումների եւ ռուս զինվորների հարաբերությունները: Ինչպես «ԻՖ»-ին հայտնեց Կուրգան-Տյուբեի մարզի քաղաքացիական շտաբի պետ Նիկոլայ Չեբոտարյովը, *«ռուսական զորքերը չեզոքություն են պահպանում, ինչը օր-օրի ավելի է դժվարանում»*: Կուրգան-Տյուբեում 10 օր դադարեցվել է ջրի մատակարարումը, մթերքի սուր պակաս է զգացվում: Հակամարտող մեկ կողմից սեպտեմբերի 26-ի մարտական գործողություններին մասնակցում էին 3 տանկ եւ 1 զրահամեքենա, որոնք բռնագրավվել էին Կուլյաբի մարզի ռուսական գնդից: Որոշ տվյալների համաձայն, տեխնիկայի հետ միասին գերեվարվել է նաեւ 5 ռուս սպա:

Կիրակի առավոտյան մյուս խմբավորումներից 2000 հոգի, հարձակվելով հակաօդային պաշտպանության գնդի վրա, բռնագրավել են 12 հրթիռ, պատանդ վերցրել 2 սպայի եւ 1 զինվորի: Նրանք պահանջել են ռուս զինվորականներից խլել Կուլյաբում զավթված տանկերը:

Սեպտեմբերի 28-ին Կուրգան-Տյուբեի մարզգործկոմի նախագահ Նուրալի Կուրբանովը մամուլի ասուլիսում հայտնեց, թե նախորդ օրվա մարտերի ժամանակ զոհվել են շատ մարդիկ, քաղաքը դատարկվել է, գնդակահարվել է 14 միլիցիոներ, այդ թվում՝ քաղաքի միլպետը: Կուրբանովը հայտարարեց, թե հակամարտության զարգացմանը նպաստում են ռուսական զորքերը՝ կռվող կողմերին զենք ու զինամթերք հանձնելով: Նրա կարծիքով, *«Կուրգան-Տյուբեի արյունոտ ողբերգության մեղքն ընկնում է ռուս զինվորականների վրա»*:

Դուշանբեի ԱՊՀ զորքերի շտաբից հայտնեցին, որ լույս 28-ի գիշերը Կուլյաբի կողմից հզոր հարձակում է եղել Դուշանբեի Օրջոնիկիձեաբադ արվարձանի վրա: Զինվորականները հայտնեցին նաեւ, որ Նուրեկում պայթեցվել է երեք հիմնական կամուրջ: ■

Ռուսաստանը երկու անգամ կնվազեցնի նավթարտահանումը ԱՊՀ երկրներ

Ռուսաստանը մտադիր է 1993 թ. պակասեցնել նավթի արտահանումը ԱՊՀ երկրներ գրեթե երկու անգամ, ծավալը հասցնելով 35-40 միլիոն տոննայի: Այդ մասին լրագրողների հետ հանդիպման ժամանակ հայտարարեց Ռուսաստանի էկոնոմիկայի նախարար Անդրեյ Նեչաեւը: Նրա խոսքերով, նավթի արտահանման ծավալը արեւմուտք կպահպանվի ամբողջությամբ՝ 45-50 միլիոն տոննա: Ըստ որում, Ռուսաստանը չի պակասեցնելու նավթի արտադրությունը:

Էկոնոմիկայի նախարարության կանխատեսման համաձայն, 1993 թ. նավթի արտադրությունը կկազմի 340 միլիոն տոննա (1992թ.՝ 397 միլիոն տոննա): *«Վատթարագույն դեպքում կունենանք 310-320 միլիոն տոննա նավթ»*, նշեց Նեչաեւը: ■

Վրաստան. Սովն ընդունում է աղետալի չափեր

Սոցիոլոգիական հարցման համաձայն, Թբիլիսիի եւ Ռուսթավիի բնակիչների 90 տոկոսը հայտարարել է, թե սնվելու խնդիրը նրանց համար առաջնային է: Հարցմանը մասնակցել են 2 հազար մարդ, նրա կազմակերպիչն է եղել «Կասարգիս» հումանիտար ասոցիացիան: Ինչպես հաղորդեց «Պոստֆակտում»-ը, «Կասարգիս»-ի նախագահ Զաուր Ալպաղաշվիլին հայտարարել է, թե եղել են դեպքեր, երբ ծնողները իրենց անչափահաս երեխաներին ստիպել են զբաղվել պոռնկությամբ: Գրանցվել են երեխաների վաճառքի դեպքեր: Օրինակ, մինչեւ 5 տարեկան երեխաները վաճառվում են 30 հազար ռուբլով: Ասոցիացիայի տվյալներով, Թբիլիսիում հյուծվածությունից օրական մահանում է 18-22 մարդ:

Հաշվի առնելով, որ Վրաստանն ու Հայաստանն այսօր գրեթե նույն պայմաններում են, եւ Հայաստանում երեխաների վաճառք չկա, պետք է կարծել, որ սա քաղաքական բնույթի տեղեկատվություն է: ■

OK English OK

Անգլերենի ինտենսիվ դասընթացներ

Հրավիրում է «ՕՔԵՅ» կոոպերատիվը:

Սովորեցնում ենք խոսել, կարդալ, գրել:

Դասերը՝ առավոտյան, ցերեկը, երեկոյան:

Լսարանները՝ քաղաքի տարբեր մասերում:

Գինը՝ այսօր ավելի էժան, քան վաղը:

Շտապեցեք արժեզրկվող ձեր ռուբլիները փոխել մեր մտավոր գիտելիքների հետ:

Դրանք ձեզ վաղը դոլլարներ կբերեն:

Զանգահարեք հենց հիմա՝
27-38-64, 34-79-38,
26-70-23, 34-30-19

«Արամ Խաչատրյան» Մեծ Համերգասրահ

3-ՐԴ ՀԱՄԵՐԳԱՇՐՋԱՆ
4485-4486 Հայոց Թվական

Երեւանի սիմֆոնիկ նվագախումբ
Գեղարվեստական ղեկավար եւ գլխավոր դիրիժոր՝
ԼՈՐԻՍ ՃԳՆԱՎՈՐՅԱՆ

Համերգաշրջանի հովանավորն է Հայ Բարեգործական Ընդհանուր Միությունը

Նոր համերգաշար Հայաստանի եւ Սփյուռքի դիրիժորների մասնակցությամբ

4 հոկտեմբեր
Ջուզեպպե Վերդի.
Նախերգանք «Ճակատագրի ուժը» օպերայից
Լյուդվիգ Վան Բեթհովեն.
Կոնցերտ դաշնամուրի եւ նվագախմբի համար թիվ 3
(Անահիտ Ջաուշյան)
Լյուդվիգ Վան Բեթհովեն.
Սիմֆոնիա թիվ 7
Դիրիժոր՝ Ջորջ Փեհլիվանյան (ԱՄՆ)
Սկիզբը՝ ժամը 14.00-ին:
Տոմսերը վաճառվում են «Արամ Խաչատրյան» համերգասրահի տոմսարկղում, ամեն օր ժամը 11-18-ը:

ԵՐՔԱՂԽՈՐՀՐԴԻ ԳՈՐԾԿՈՄԻ ՄՇԱԿՈՒՅԹԻ ՎԱՐՉՈՒԹՅԱՆ ՀՐԱՉՅԱ ՂԱՓԼԱՆՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ ԵՐԵՎԱՆԻ ԴՐԱՄԱՏԻԿԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

Սեպտեմբերի 19-ին 25-րդ Թատերաշրջանի բացում

Սեպտեմբեր 30

Անվերջ վերադարձ

Թատերական ֆանտազիա ըստ Պ. Սեւակի

Թատրոնի գեղարվեստական ղեկավար
ՀՀ արվեստի վաստակավոր գործիչ ԱՐՄԵՆ ԽԱՆԴԻԿՅԱՆ

Տոմսերը վաճառվում են, ընդունվում են կոլեկտիվ հայտեր, տոմսարկղը բաց է ամեն օր ժամը 10-ից 19-ը
Հեռախոս՝ 52-47-23

Ներկայացումների սկիզբը՝ ժամը 18:30-ին

Լուրերի Հոսք

Ֆինն նախագահը Տաշքենդում

Ուզբեկստանի նախագահ Իսլամ Քարիմովի հրավերով սեպտեմբերի 30-ին Տաշքենդ կժամանի Ֆինլանդիայի նախագահ Մաունո Կոյվիստոն: Նրան կուղեկցի 68 հոգուց բաղկացած պատվիրակությունը, որի կազմում են բիզնեսմեններ, քաղաքական գործիչներ, ֆինանսիստներ: Ուզբեկստանի ԱԳՆ-ում հայտնեցին, որ նախագահները կստորագրեն միջկառավարական պայմանագրեր առեւտրի, տնտեսական եւ տեխնոլոգիական համագործակցության վերաբերյալ: ■

Մեդալների «ճիշտ» գինը

Պարզվում է, որ հայրենական վաճառականները զբաղվում են շքանշանների, մեդալների եւ սոցիալիստական այլ խորհրդանիշների առեւտրով, ցածր գներով: Միացյալ Նահանգների զինվորական հավաքորդների միությունը հայտնեց խորհրդային ռազմական խորհրդանիշների իսկական գները: Համազգեստն արժե 35-150 դոլլար (տոնական զգեստը՝ 75), սառը զենքը՝ 150-250, գլխարկները եւ սաղավարտները՝ միջինը 50, դրոշները՝ 10-200, շքանշանները՝ 30-40, մեդալները՝ 5-20: Հայրենական պատերազմի ժամանակների խորհրդանիշները կրկնակի ավելի արժեն բերվածներից, իսկ նացիստականները՝ քառակի (օրինակ, «Երկաթյա խաչը» կարելի է ձեռք բերել մինչեւ 5 հազար դոլլարով): ■

Բանակի համար

Բորիսով քաղաքի վերանորոգման գործարանը վերասարքավորվում է հանրապետության զինված ուժերի կրճատումը սկսելու համար: Ինչպես հայտնեցին «ԻՖ»-ի թղթակցին Բելառուսի պաշտպանության նախարարությունում, 1993-ից մինչեւ 1996 թ. ենթադրվում է ձուլման ենթարկել հին նմուշի 2 հազար տանկ, ինչպես նաեւ հետեւակի հազար մեքենա: ■

Համաթուրքական պատմություն

Սեպտեմբերի 29-ից հոկտեմբերի 4-ը Ղրղզստանի մայրաքաղաքում կանցկացվի թուրքալեզու պետությունների կրթության նախարարների միջազգային կոնֆերանս, որին ներկա կլինեն Միջին Ասիայի բոլոր հանրապետությունների, Ադրբեջանի, Թուրքիայի, Ռուսաստանի եւ Լիտվայի մի շարք շրջանների ներկայացուցիչները: Չի բացառվում գիտնականների միավորումը թուրքական ազգերի պատմությունը գրելու եւ այդ խմբի լեզուների լիարժեք գործառության մեջ խոչընդոտները եւ դժվարությունները հաղթահարելու նպատակով: ■

Լուրերը՝ Interfax-ի, «Սնարկի», «Նոյյան տապանի» եւ մեր թղթակիցների

Ազգ

Հիմնադիր եւ հրատարակիչ «Ազգ» թերթի հիմնադիր խորհուրդ

Գլխավոր խմբագիր
ՅԱԿՈԲ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Խմբագիր
ՀԱՄԼԵՏ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

Տնօրէն ՍԱՐԳԻՍ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

52.16.35 գլխ. խմբ.
58.18.41 խմբագիր
56.28.63 տնօրէն

Apple® Macintosh®
համակարգչային շարուածը «Ազգ» թերթի

Azg Daily, 47 Hanrapetoutian st., Yerevan, Armenia, 375010
Editor H. AVEDIKIAN

ՀՀ նախարարների խորհրդին առընթեր «Պարբերական» հրատ. տպարան, Երեւան-23, Արշակունեաց 2

Գրանցման թիւ 65 Դասիչ 69149
Տպաքանակ 20 000 Պատուէր 1551
Ստորագրուած է տպագրութեան 28.09.1992

digitised by A.R.A.R.@